

Boží království na rozhraní věků

„Králi věků, nepomíjejícímu, neviditelnému, jedinému Bohu
buď čest a sláva na věky věků. Amen.“

1. Timoteovi 1:17

Boží království na rozhraní věků

Autor: Jakoubek Stříbrný, © 2011

Korektury: Lenka Hlaváčová

Redakční zpracování: Jan Janča

Obsah

Úvod.....	5
Část první	6
Král věků	6
Král věku přítomného a budoucího	7
Část druhá	9
Ježíš a Boží království	9
Výpovědi o přítomnosti Božího království	10
Představy o Božím království v době Ježíše.....	11
Rozdíl mezi Ježíšem a Janem Křtitelem v chápání Božího království.....	11
Část třetí	14
Ježíšova podobenství a přítomnost Božího království	14
Boží království a konec „tohoto věku“	16
Boží království a „věk, který má přijít“	17
Dvě vzkříšení a dvě fáze zničení satana	17
Část čtvrtá	20
Znovuzrození a Boží království.....	20
Ježíš a motiv dětské důvěry	22
Boží království a věčný život.....	22
Věčný život a vzkříšení v představách Ježíšových vrstevníků	23
Ježíš a věčný život	24
Část pátá.....	26
Život po smrti – pohled Bible	26
Máme duši, nebo jsme duší?	26
Ještě k duši	27
Část šestá.....	30
Pavel a nepřerušovaný život „doma u Pána“	30
Konečný cíl: nebe nebo nová nebesa a nová země?	30
Mohou lidé odpočívající v ráji ovlivnit dění na zemi?.....	31
Poznámka k věčnému soudu	31
Část sedmá.....	33
Boží království a vzkříšení.....	33
<i>Soma psychikon</i> a <i>soma pneumatikon</i> – 1. Korintským 15.....	34
<i>Soma</i> a <i>sarx</i>	35
Vzkříšení a nesmrtelná existence na nové zemi a v nových nebesích.....	36
Jaká bude nová země a nová nebesa?	36
Závěr	38
Literatura	39

Není-li uvedeno jinak, jsou biblické pasáže citovány z Ekumenického překladu.

Tato stránka je záměrně ponechána prázdná

Úvod

Každý z nás, kdo z Boží milosti prostřednictvím Pána Ježíše Krista a z Ducha Svatého uvěřil v Boha, je naprosto přesvědčen, že jeho život dostal hluboký smysl a že se kvalita jeho současného života nesmírně zlepšila. Věříme v Boha ne proto, že se bojíme, co by se nám stalo, pokud bychom víru odmítli. Věříme v Boha proto, že nás miloval a obětoval za nás svého Syna, abychom my mohli nalézt smysl života nyní i v čase budoucím. Boží a Kristova láska nás vede k tomu, že spolu s Pavlem vyznáváme: „Vždyť nás má ve své moci láska Kristova – nás, kteří jsme pochopili, že jeden zemřel za všechny, a že tedy všichni zemřeli; a za všechny zemřel proto, aby ti, kteří jsou naživu, nežili už sami sobě, nýbrž tomu, kdo za ně zemřel i vstal.” – 2 Korintským 5:14, 15.

“Nežít už sám sobě, ale tomu, kdo za nás zemřel i vstal” znamená následovat Ježíše v tom, jak jednal, a také v tom, co učil.

To, co učil, totiž že „Boží království se přiblížilo”, je námětem této úvahy. Její cíl je dvojitý: jednak to, aby čtenář mohl lépe porozumět tomu, co „Boží království” podle Bible vlastně znamená, a jednak to, aby následně učinil „Boží království” předmětem svých rozhovorů s lidmi, se kterými si přeje svoji víru v toto království sdílet.

Pokud se proto myšlenky z této úvahy stanou námětem rozhovorů o Bohu, Kristu a jejich království, pokud jednotliví křesťané jimi obohatí svoje poselství o Otci a jeho Synu, pak jsem se nelopotil nadarmo.

Část první

Král věků

Bible nazývá Boha, který stvořil svět a všechno v něm, Králem věků. Bůh však existoval již dávno předtím, než přistoupil ke stvoření světa a Země.

„Než se hory zrodily, než vznikl svět a země, od věků na věky jsi ty, Bože.” – Žalm 90:2.

Položme tedy první důraz na to, že v důsledku věčné existence Boží lze Boha právem a od nepaměti označit jako Krále věků – jako krále času, který jím byl, stejně jako prostor a hmota, vytvořen.

Znamená to rovněž, že Boží kralování nezávisí na existenci vesmíru, země nebo lidí – Bůh vždy byl, stále je a navždy bude Králem. Vesmír, země, lidé, čas, prostor, hmota mohou zaniknout, nicméně ani v nejmenším tento zánik nemůže připravit Boha o královský titul, který se odvíjí od jeho věčné existence, nikoliv od trvání jím vytvořených věcí.

Pokud se skloníme před Bohem a přijmeme pro něj jako jedno z mnoha biblických pojmenování titul „král”, mějme proto vždy na paměti, že základem tohoto označení je jeho věčnost, ve které kraluje věkům – těm, na něž jako lidé dohlédneme (Žalm 90:1, 10), i těm, o nichž nemáme nejmenšího ponětí (Žalm 90:4).

Za druhé, a jak již naznačeno, Bůh je v Bibli rovněž nazýván králem proto, že nejenom stále existuje, ale také proto, že svojí vůlí vytváří nové věci a udržuje tyto v trvání. Jan o spojení Boží věčné existence a jeho tvůrčí činnosti, provázené panováním nad stvořenými věcmi, takto píše ve Zjevení 4:9-11: „A kdykoli ty bytosti vzdají čest, slávu a díky tomu, který sedí na trůnu a je živ na věky věků, padá těch čtyřiaadvacet starců na kolena před tím, který sedí na trůnu, a klanějí se tomu, který je živ na věky věků; pak položí své koruny před trůnem se slovy: „Jsi hoden, Pane a Bože náš, přijmout slávu, čest i moc, neboť ty jsi stvořil všechno a tvou vůlí všechno povstalo a jest.”“

Bůh, který je „živ na věky věků”, vytváří „všechno” a nade vším z nebeského trůnu *uplatňuje* svoji *královskou moc* – kraluje nade vším.

A za třetí, všechno, co Bůh „stvořil a co jeho vůlí povstalo a jest”, je často hmotné povahy (člověk, zvířata, země, moře, vesmír) a zaujímá viditelné území. Nad těmito viditelnými věcmi a územím, na němž se nacházejí, je pak Bůh rovněž prohlášen za krále – je to jeho království:

„Kéž ti vzdají chválu, Hospodine, veškeré tvé skutky, kéž ti tvoji věrní dobrořečí, ať hovoří o tvém slavném kralování, ať promluví o tvé bohatýrské síle, aby lidem uváděli ve známost tvé bohatýrské činy a slávu a důstojnost království tvého. Tvoje království je království všech věků, tvoje vláda *přečká* všechna pokolení.“ – Žalm 145:10-13.

V úseku citovaného žalmu jsou zachyceny všechny tři body, o kterých jsme mluvili:

1. Bůh nikdy nepřestal kralovat. Jeho vláda přetrvává po všechna pokolení. Kraluje, to jest vykonává královskou moc a vládu, po všechny věky.
2. Bůh kraluje, to jest vykonává královskou moc a vládu, nad všemi stvořenými věcmi, ať jsou hmotné nebo nehmotné povahy a ať jsou kdekoli.
3. Jestliže Bůh kraluje nad určitým územím, to jest vykonává královskou moc a vládu nad tímto územím, ať již duchovním nebo doslovným, toto území se nazývá jeho království.

Jestliže proto v Bibli čteme o Božím království, vždy si promítněme, že se tímto výrazem nejprve myslí Boží věčná vláda, a věčné projevy jeho síly a moci, a to nejenom nad lidmi, ale

nade vším stvořením. Teprve potom si představme oblast nebo území, nad kterým Bůh tuto vládu, sílu a moc vykonává.

Ti, kteří jsou Bohu věrní, mu mají dobrořečit, hovořit o jeho slavném kralování, promlouvat o jeho bohatýrské síle a uvádět ve známost slávu a důstojnost jeho království.

Král věku přítomného a budoucího

Jak výraz „král věků“ naznačuje, Boží nepřetržitou vládu v průběhu věků lze rozdělit na určitá období – věky. Vzhledem k lidem se Nový zákon ústy Ježíše i ostatních biblických pisatelů zmiňuje o rozlišení na dva základní věky, a sice na „*tento věk*“ (někdy také „*přítomný věk*“) a na „*věk, který má přijít*“, rovněž označovaný jako „*budoucí věk*“. Tak u Matouše 12:32 Ježíš říká: „I tomu, kdo by řekl slovo proti Synu člověka, bude odpuštěno; ale kdo by řekl slovo proti Duchu svatému, tomu nebude odpuštěno *v tomto věku ani v budoucím.*“ Podobně se Pavel v Efezským 1:21 zmiňuje o tom, že Ježíš byl Bohem vyvýšen „*vysoko nad všechny vlády, mocnosti, síly i panstva, nad všechna jména, která jsou vzývána, jak v tomto věku, tak i v budoucím.*“

Předělem mezi „tímto věkem“ a „věkem budoucím“ je podle Ježíše jednak vzkříšení z mrtvých, a jednak jeho druhý příchod. Jak ostatně čteme: Ježíš jim řekl: „Lidé přítomného věku se žení a vdávají. Avšak ti, kteří byli hodni dosáhnout budoucího věku a vzkříšení z mrtvých, nežení se ani nevdávají. Vždyť už nemohou zemřít, neboť jsou rovni andělům a jsou syny Božími, poněvadž jsou účastni vzkříšení. A opět: Když seděl na Olivové hoře a byli sami, přistoupili k němu učedníci a řekli: „Pověz nám, kdy to nastane a jaké bude znamení tvého příchodu a skonání věku!“ – Mt 24:3.

Každému čtenáři Bible je zřejmé, že základní rozdíl mezi „tímto věkem“ a „věkem budoucím“ je v tom, že v „tombu věku“ jsou lidé sužováni satanovou intenzivní činností a silou vlastního hříchu, zatímco v „budoucím věku“ Boží přítomnost na očištěné zemi povede k nápravě všech věcí.

Názornými jsou v tomto ohledu dva texty, Efezským 2:1-7 a Zjevení 21:1-4. Efezským vyjadřuje stav v přítomném věku a nadcházející změnu ve věku budoucím, zatímco Zjevení popisuje důsledek, jaký budoucí věk bude mít na život lidí.

Nejprve Efezským 2:

„I vy jste byli mrtvi pro své viny a hříchy, v nichž jste dříve žili podle běhu (*věku*, ČSP) tohoto světa, poslušni vládce nadzemských mocí, ducha, působícího dosud v těch, kteří vzdorují Bohu. I my všichni jsme k nim kdysi patřili; žili jsme sklonům svého těla, dali jsme se vést svými sobeckými zájmy, a tím jsme nutně propadli Božímu soudu tak jako ostatní. Ale Bůh, bohatý v milosrdenství, z velké lásky, jíž si nás zamiloval, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi pro své hříchy. Milostí jste spaseni! Spolu s ním nás vzkřísil a spolu s ním uvedl na nebeský trůn v Kristu Ježíši, aby se nadcházejícím *věkům* prokázalo, jak nesmírné bohatství milosti je v jeho dobrotě k nám v Kristu Ježíši.“

A poté Zjevení 21:

„A viděl jsem nové nebe a novou zemi, neboť první nebe a první země pominuly a moře již vůbec nebylo. A viděl jsem od Boha z nebe sestupovat svaté město, nový Jeruzalém, krásný jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha.

A slyšel jsem veliký hlas od trůnu: „Hle, příbytek Boží uprostřed lidí, Bůh bude přebývat mezi nimi a oni budou jeho lid; on sám, jejich Bůh, bude s nimi, a setře jim každou slzu z očí. A smrti již nebude, ani žalu ani nářku ani bolesti už nebude – neboť co bylo, pominulo.“ Ten, který seděl na trůnu, řekl: „Hle, všechno tvořím nové.“ A řekl: „Napiš: Tato slova jsou věrná a pravá.““

Z Písma je tedy patrné, že v určitém okamžiku lidských dějin pomine tento přítomný věk a lidé (a všechno ostatní stvoření) vstoupí do věku budoucího. Zánik přítomného věku však nenastane najednou, v okamžiku, ale bude se odehrávat v přechodném období – v Božím vymezeném čase a podle Božího scénáře – v časovém a prostorovém uspořádání, které Bible označuje jako Boží království. Tak se Boží království nachází na hranici nebo na rozhraní dvou věků, věku přítomného a věku budoucího, a svojí činností zasahuje do obou věků najednou. Jestliže pak Boží království zasahuje do přítomného věku, mluvíme o *přítomném Božím království*; jestliže zasahuje do budoucího věku, mluvíme o *budoucím Božím království*.

Část druhá

Ježíš a Boží království

„Když byl Jan uvězněn, přišel Ježíš do Galileje a kázal Boží evangelium: „Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží.““ – Mk 1:14, 15.

Podle Markova evangelia se první slova, která kdy Ježíš pronesl, týkala dvou zásadních věcí:

1. Času v Božím plánu, který se jeho (Kristovým) příchodem naplnil, a
2. Božího království, které se s jeho (Kristovým) příchodem přiblížilo.

O jakém čase a jeho naplnění zde Ježíš mluví? Upřesnění můžeme dohledat v Pavlově dopisu Galatským, 4:4: „Když se však naplnil stanovený čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného z ženy...“

Boží království, neboli plná Boží plná vláda nad jeho stvořením, a proto opuštění „tohoto věku“ a přivítání „věku budoucího“, se v Božím časovém plánu přiblížilo v podobě narození, života, smrti a vzkříšení jeho Syna. Můžeme proto říci, že mezi tímto věkem a věkem budoucím se nachází časový úsek, jemuž dominuje působení Pána Ježíše Krista v již přítomném Božím království, a že toto období bezprostředně předchází budoucímu Božímu království.

Znovu připomeňme, že Božím královstvím Bible především míní naprosté, ničím neomezené kralování Boží, to jest Boží aktivní činnost, jejímž charakteristickým důsledkem je absence hříchu, smrti a d'ábla. Teprve potom pomysleme na území, ve kterém se tato Boží vláda bude odehrávat.

Uvedli jsme, že této plné, aktivní Boží vládě bude předcházet doba působení jeho syna Ježíše Krista.

Ježíš sám o této době mluví jako o období své neustále přítomnosti vzhledem k lidem. Ta evidentně začala jeho narozením a působením mezi lidmi v 1. století našeho letopočtu, přičemž pro věřícího člověka je samozřejmostí, že jeho smrtí neskončila: „A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.“ – Matouš 28:20; 18:20.

Během Ježíšovy přítomnosti (Mt 24:3) se bude odehrávat celá řada událostí, které budou sloužit jako znamení této přítomnosti, ale zásadním znamením – po všechna staletí – bude naplňování Ježíšových slov z Mt 24:14: „A toto evangelium o království bude kázáno po celém světě na svědectví všem národům, a teprve potom přijde konec.“

Proto se Boží království nachází na rozhraní obou věků. Je již tady jako přítomné Boží království, a přesto se nachází v budoucnosti jako budoucí Boží království. Je uprostřed věků přítomného a budoucího, na jejich rozhraní, v jejich souběhu a zasahuje do obou z nich. Ačkoli jeho plné působení (odstranění hříchu, smrti, d'ábla) nastane až ve „věku budoucím“, je třeba v ně věřit, podle něj žít a o něm kázat již v „tomto věku“ – a teprve potom přijde „věk budoucí“.

Znamená to, že Boží království je čistě otázkou budoucnosti? V žádném případě. Vrátime-li se k myšlence, že Bůh nikdy nepřestal být absolutním králem nad svým stvořením, že v Ježíši Kristu se Boží království přiblížilo (zpřítomnilo) a že ustanovený král v Božím království, Ježíš Kristus, je s lidmi přítomen od začátku své pozemské služby až dodnes, pak je skutečností, že od té doby je již vzhledem k zemi přítomno i Boží království a lidé mohou usilovat o to, aby do něj vstoupili. – Lk 16:16. Král je s námi přítomen a v něm je s námi přítomno i jeho království.

Není totiž tomu tak, že v životě každého zbožného křesťana Ježíš každý den vykonává svrchovanou královskou moc? A jak by mohl, pokud by nebyl živ, nebyl přítomen, a moc mu nebyla Otcem dána?

Věřící lidé jsou proto v důsledku Kristovy přítomnosti již účastníky jeho, Ježíšova království, do kterého je nyní na základě jejich víry uvádí sám Bůh. Jak o tom píše Pavel v Koloským 1:13:

„On nás vysvobodil z moci tmy a přenesl do království svého milovaného Syna.”

Kristovo království je přítom totožné s královstvím Božím, jak dosvědčuje Efezským 5:5: „Dobře si pamatujte, že žádný smilník, prostopášník ani lakomec, jehož bohem jsou peníze, nemá podíl v království Kristovu a Božím.” – sr. též 2 Petra 1:11. Jediný rozdíl spočívá v tom, že nyní v Božím království z pověření Boha vládne Ježíš Kristus, zatímco až budou všichni nepřátelé království poraženi, vrátí Ježíš Boží království svému Otci – 1 Korintským 15:24, 25.

Výpovědi o přítomnosti Božího království

Jedním z nejznámějších příběhů, který ukazuje, že Boží království je již přítomno od okamžiku Ježíšova prvního příchodu na zem, je jeho diskuze s farizeji o tom, jakým způsobem vykonává zázraky, konkrétně jak z lidí vyhání demony. Farizejové nepopírají, že Ježíš takové schopnosti má, ale obviňují ho, že tak činí z moci ďábla. Ježíš jim v odpovědi jasně ukazuje, že nemají pravdu; může vyhánět demony jenom proto, že již satana přemohl, je silnější než on. A zároveň jim říká:

„Jestliže však vyháním demony prstem Božím, pak už vás zastihlo Boží království.” (ČSP uvádí: “pak už k vám přišlo Boží království”). – Lk 12:14-23; Mt 12:24-29.

Boží království je přítomno, zastihlo lidi, přišlo na zem, a proto Ježíš může vyhánět demony Božím duchem. Můžeme uzavřít, že v osobnosti Ježíše a jeho mocných skutcích je na zemi přítomno Boží království. – Lk 17:21.

I v jiném Ježíšově výroku můžeme pozorovat, že do přítomného Božího království mohli lidé vstoupit již v 1. století. Tentokrát jsou jeho oponenty kněží a starší muži. Ježíš vyučuje v chrámu a v rámci debaty předkládá podobenství o dvou synech. První otcí řekne, že se mu pracovat nechce, ale pak lituje a práci vykoná. Druhý slíbí otcí, že pro něj bude pracovat, ale slovo nedodrží. Ježíš pak přirovnává duchovní elitu Izraele ke druhému synovi a nevěstky a celníky k synovi prvnímu a dodává: „Amen, pravím vám, že celníci a nevěstky vás předcházejí do Božího království.” Ježíš přítom mluví o konkrétních nevěstkách a celnících, kteří zareagovali v přítomné době na kázání Jana Křtitele, právě teď změnili svůj život, a proto nyní vešli tak do Božího království – již jsou v něm, již „předšli” kněze a starší muže. – Matouš 21:28-32.

Jako další text, který hovoří o tom, že je možné vstoupit do Božího království již v Ježíšově době, nám může posloužit příběh z Marka 10:13-16. Učedníci brání lidem v tom, aby k Ježíšovi přinášeli děti pro požehnání. Ježíš kárá učedníky s tím, že „kdo nepřijme Boží království jako dítě, jistě do něho nevstoupí”. Nemůžeme přítom pochybovat, že v prvním století i v dobách pozdějších se našla celá řada těch, kdo tuto podmínku splnili, a proto do Božího království již vstoupili – jak o tom svědčí růst církve bezprostředně po vylití Ducha a ve staletích následujících.

Mezi badateli panuje vzácná shoda v tom, že námět Božího království a kázání o něm byly pro Ježíše nepochybně ústředním tématem jeho služby. Ostatně Ježíš sám o tom řekl: „Také ostatním městům musím zvěstovat Boží království, vždyť k tomu jsem byl poslán.“ – Lk 4:43; sr. též 8:1; Mt 4: 17, 23, 9:35. I v základní křesťanské modlitbě nás Ježíš učil, abychom se modlili „takto”: „Otče náš, jenž jsi na nebesích, buď posvěceno tvé jméno. Přijď tvé

království. Staň se tvá vůle jak na nebi, tak i na zemi.“ – Mt 6:9, 10. Zjišťujeme přitom, že způsob, kterým Ježíš Boží království chápal, byl ve srovnání s jeho současníky zcela jedinečný.

Představy o Božím království v době Ježíše

Představy, které židé v době Ježíše obecně chovali o příchodu Božího království, byly úzce spjaty s jejich pojetím Mesiáše, Bohem pomazaného krále. Podrobně židovské představy o Mesiáši rozebírám v úvaze „O základech křesťanské víry“, kam je možné nahlédnout pro bližší studium (www.rozcesti.org/node/387).

Zde jenom připomeňme, že základní myšlenka spočívá v tom, že v judaismu té doby ideál o králi z Davidovy linie dostal nový náboj v postupné syntéze s novým prvkem židovské víry, podle kterého Bohem v život uvedený král z Davidova rodu bude nejenom národním králem Izraele, ale zároveň i Mesiášem – Božím hrdinou, jehož činnost v eschatologickém rozpětí zasáhne celý svět. Ježíšovi současníci si vůbec neuměli představit, že by Mesiáš mohl být zajat okupační římskou mocí a zemřít potupnou smrtí na kříži. Obdobně se dá říci o Božím království, že bylo chápáno jako nástroj okamžitého a naprostého vítězství nejenom nad římskou mocí, ale i nad všemi silami zla. Na základě Daniela 2:44, 45 a 7:13, 14 a 27 se Boží království – to, že již přišlo – mělo poznat podle toho, že zničí stávající politické systémy, ponechá na živu pouze spravedlivé lidi a zasáhne celý svět.

Jestliže většina židů v té době nepřijala Ježíše jako Mesiáše, tak to bylo především proto, že Ježíš se neprokázal jako vojevůdce a osvoboditel, ale jeho život skončil potupnou smrtí. Židé nebyli schopni vzít v úvahu nadpřirozené Ježíšovo působení, jež přinášelo úlevu tolika lidem v jejich každodenním trápení, ani to, jak o Bohu vyučoval. A jestliže dnes mnozí křesťané nepřijímají myšlenku, že Boží království je již přítomno, je to z téhož důvodu: jejich představy o působení Božího království jsou tak hluboce ovládnuty budoucí konečnou bitvou dobra se zlem, že nejsou schopni vnímat každodenní působení Božího království – Boží vlády – v přítomném čase.

V tomto ohledu se do určité míry podobají Janu Křtiteli.

Rozdíl mezi Ježíšem a Janem Křtitelem v chápání Božího království

Ježíš si nepochybně Jana Křtitele velmi vážil. Mluvil o něm jako o někom, kdo je více než prorok, jako o tom, kdo mezi lidmi nemá sobě rovného, a jako o poslu, který jej předchází. – Mt 11:7-11.

Nicméně ani Jan Křtitel se nedokázal vymanit z koncepce Božího království jako okamžitého Božího soudu nad jeho generací, případně nad celým světem. I on očekával, že Bůh v podobě Ježíše bude ihned jednat podle toho, co Jan kázal: „Sekera už je na kořeni stromů; a každý strom, který nenese dobré ovoce, bude vyřat a hosen do ohně. Já vás křtím vodou k pokání; ale ten, který přichází za mnou, je silnější než já – nejsem hoden ani toho, abych mu zouval obuv; on vás bude křtít Duchem svatým a ohněm. Lopata je v jeho ruce; a pročistí svůj mlat, svou pšenici shromáždí do sýpky, ale plevy spálí neuhasitelným ohněm.“ – Mt. 3:10-12.

Jan očekával, že křtem Ježíše v Jordánu a sestoupením Ducha na Ježíše ihned začne soud ohněm, o kterém Jan tak plamenně hovořil. Ježíš už teď má lopatu v ruce; už teď čistí mlat; už teď shromažďuje pšenici a už teď začne pálit plevy neuhasitelným ohněm. A když se to nestalo a Ježíš nejenom že neprovedl žádný politický nebo vojenský převrat a „plemeno zmijí“ se plazilo dál a Jan byl dokonce uvězněn, pak začíná mít vážné otázky o tom, co se vlastně děje. – Mt. 11:2, 3.

Bible tento Janův údiv nijak nezakrývá. Ale podle mého soudu o Janově překvapení nevypráví proto, aby Jana jakkoli snížila. Spíše tento příběh uvádí právě proto, abychom mohli porozumět tomu, co je naším námětem, tedy podstatě Božího království, kterou je sám Ježíš a jeho uzdravující přítomnost ve prospěch lidí.

Nebylo to totiž tak, že by Jan nevěděl, co Ježíš dělá, protože by o Ježíši ve vězení neměl žádné zprávy. Jan ve vězení „uslyšel o činech Kristových“ – Matouš 11:2a. Jestliže si vezmeme do ruky Písmo a přečteme-li si 10 kapitol, které předcházejí v Matoušově vyprávění, pak zde je souhrn toho, o čem Jan mohl slyšet: že Ježíš „uzdravoval každou nemoc a každou chorobu v lidu“ (4:23); lidi „posedlé, náměsíčné, ochrnuté“ (4:24); že uzdravil malomocného a setníkova sluhu a Petrovu tchyni; že utišil bouři, uzdravil démony posedlé muže v Gadaře, vzkřísil Jairovu dceru a otevřel oči dvěma slepčům (Matouš, kap. 8).

A přesto se Jan Ježíše ptá: „Jsi ten, který má přijít nebo máme čekat jiného?“ – Mt 11:3.

Všechny zázračné činy Kristovy jsou Janovi málo, protože v jeho mysli bylo přiblížení Božího království spojené s velmi krátkým časem pro pokání a bezprostřední, ohromující, všem lidem viditelnou změnou. Ve skutečnosti si myslel, že interval vyhrazený pro pokání byl pouze do příchodu toho, kdo „bude křtít Duchem svatým a ohněm“. „Sekera už je na kořenu stromu.“ Mlat je již pročištěn, pšenice shromážděna, nyní je čas, kdy velký válečník „spálí plevy neuhasitelným ohněm“. – Mt 3:1-12.

Ale Ježíšova představa o Božím království se v tomto ohledu od Janovy (a ostatních židů včetně Ježíšových učedníků) velmi lišila. S Ježíšovým příchodem přichází rovněž Boží vláda, Boží kralování, *přítomné Boží království, aniž by přitom došlo k okamžitému zničení všech Božích odpůrců*. A přítomnost tohoto království se projevuje tím, že Ježíš má schopnost z Boží moci docílit toho, že „slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluchí slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium.“

A blaze tomu, komu to stačí, blaze tomu, komu to není málo, blaze tomu, kdo se nad Ježíšem kvůli tomu, že nedělá více světových změn, neuráží.

V této souvislosti je nanejvýš zajímavé si povšimnout, jak Ježíš pracoval s proroctvím z Izajáše 61:1, 2, když je na sebe u Lukáše 4:18, 19, uplatňuje. Takto zní Izajáš:

„Duch Panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění, vyhlásit léto Hospodinovy přízně, den pomsty našeho Boha, potěšit všechny truchlící.“

A takto Ježíšovo uplatnění:

„Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.“

Nemůže být samozřejmě v žádném případě náhoda, že Ježíš vynechal slova o dnu pomsty. Jeho úmysl byl zřetelný. Ježíš se od Izajáše odlišil tím, že pod vedením Božího ducha vynechal pasáž o Božím hněvu a pomstě.

Ale Ježíš se oddělil nejenom od Izajáše. Stejně jako od Izajáše se Ježíš v tomto ohledu odlišil od všech ostatních starozákonních proroků, kteří prorokovali o Božím království. A nakonec se Ježíš oddělil a odlišil i od posledního proroka, Jana Křtitele.

To je klíčová myšlenka: Ježíš začínal s Janem, ale po svém křtu a pod vedením svatého Ducha Ježíš porozuměl tomu, že v něm samotném se naplnila slova proroků, že v něm samotném skončila jejich éra, že v něm samotném začala nová epocha, že v něm samotném začalo

období Božího království – a to ne Božím hněvem, ale Boží milostí, která je v Kristu Ježíši, našem Pánu.

Doložme předcházející odstavec biblickými texty:

Skutečnost, že se v Ježíši naplnila slova proroků je vyjádřena v Lukáši 4:20, 21: „Pak zavřel knihu, dal ji sluhovi a posadil se; a oči všech v synagóze byly na něj upřeny. Promluvil k nim: „Dnes se splnilo toto Písmo, které jste právě slyšeli.““

Závěr, že skončilo období proroků, potvrzuje sám Ježíš v Matouši 11:13: „Neboť všichni proroci i Zákon prorokovali až do Jana.“

A téma přítomnosti Božího království vyjadřuje Ježíš takto: „Ode dnů Jana Křtitele až podnes království nebeské trpí násilí a násilníci po něm sahají.“ – Mt 11:12.

Lukáš myšlenku o konci doby proroků a o přítomnosti Božího království v Kristu Ježíši vyjadřuje v jednom verši: „Zákon a Proroci až do Jana; *od té chvíle se zvěstuje království Boží a každý si do něho vynucuje vstup.*“ – Lukáš 16:16

Oba muži, Ježíš i Jan Křtitel, oznamovali, že se přiblížilo Boží království a že lidé mají činit pokání. Rozdíl mezi Janem Křtitelem a Ježíšem v chápání Božího království byl v tom, že zatímco Jan kázal krátké období pro pokání a následný rychlý soud, v Ježíši se pro pokání otevřelo délkou neznámé období přítomného Božího království, na jehož konci přijde soud. Jan viděl Boží království jako jednorázovou událost, Ježíš jako proces, na jehož počátku i na jehož konci je on sám.

Jinými slovy: Boží království především znamená aktivní, výkonnou moc a panování Boha jako krále a uplatňování jeho vůle v životě jeho poddaných. Jako věřící lidé nemůžeme pochybovat o tom, zda se ve světě a v našich životech děje Boží vůle, a proto také nepochybujeme, že žijeme v Božím království. V tomto smyslu také, v prolínání času přítomného a budoucího, se dnes a tento den modlíme již jen o jeho plnost: „Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jak na nebi, tak na zemi.“ – Mt 6:10, 11.

Přijď tvé království. Staň se tvá vůle. Brzy. Nyní. Tady. Teď.

Část třetí

Ježíšova podobenství a přítomnost Božího království

Komplexní charakter Božího království, jeho současná přítomnost i očekávaná budoucnost, se zřetelně projevuje v Ježíšových podobenstvích. Ježíš si je vědom komplexnosti Božího království, napětí, které jeho posluchači budou pociťovat mezi realizovanou přítomností Božího království a jeho dosud nenaplněnou budoucností a u Marka 4:11 a Matouše 13:11 pojmenovává tento jev jako „tajemství Božího království“. Marek 4. kapitola a Matouš 13. kapitola jsou také místem, ve kterém se soustředí nejvíce podobenství o království. Uvažujme o některých z nich, a to z hlediska toho, jak je Boží království již přítomno.

V podobenství o rozséváči Ježíš popisuje muže, který vyučuje o Božím království. (Mt 13:18,19). Nikým nečekané „tajemství Božího království“ pak spočívá v tom, že nikdo není donucen v něj uvěřit nebo je přijmout. Někdo učení o něm hodí za hlavu hned, jiní později, někteří jej přijmou. Podstatou je, že ačkoli je slovo o království kázáno nyní (a potažmo každý den 2 000 let od té doby), lidé je buď přijímají, nebo odmítají, aniž by to mělo za následek buď světovou katastrofu nebo jejich okamžité zatracení či blaženost.

V podobenství o plevelu mezi pšenící Ježíš vyslovuje tutéž pravdu. Ačkoli podle proroka Daniela Boží království mělo přijít s drtivou silou, jeho tajemství je z pohledu Ježíše v tom, že satan a lidští odpůrci království mohou nadále pracovat proti zájmům království, a to tak dlouho, než přijde žeň. Je evidentní, že žeň přichází až poté, co bylo zaseto a poskytnut čas, aby se ukázalo, kdo je plevel a kdo pšenice.

Období setby a růstu je obdobím přítomného Božího království, období žně časem budoucího Božího království.

Svědectví uplynulých 2 000 let svědčí o tom, že ne všichni, kdo vypadají jako zbožní, takovými opravdu jsou a naopak, a že mnozí „ztracení a opovrhovaní“ mají daleko více naděje na to, aby byli počítáni mezi pšenici. Podstatou tohoto podobenství tedy je, že ačkoli Boží království již přišlo, nedochází k žádnému zřetelnému rozdělení na „lidi dobré“ a „lidi zlé“. Všimněme si, že tento přítomný svět je polem, na kterém se zasévá, a že v tomto přítomném světě (ne v církvi!, protože opět: svět je polem, nikoli církev) vedle sebe budou společně existovat věřící synové království i bezbožní synové toho zlého.

Podobenství o hořčičném zrně a o kvasu v těstu nemají za cíl vystihnout ani fenomenální růst Božího království, ani jeho postupné pronikání do celého světa. Podstatou těchto podobenství je, že ačkoli je Boží království v přítomné době (Ježíšově i naší) tak malé jako hořčičné zrno a tak obklopené světem jako kvas v těstu, přesto v něm spočívá nezničitelný, dynamický život. Je to Boží království a jednoho dne stejně naplní celou zemi, tak jako kvas nakonec prokvasí celé těsto a veliký strom poskytne útěchu všemu ptactvu. Ale tento fenomenální růst není hlavní myšlenkou podobenství, je druhotný. Primární je, že Boží království je přítomno, obklopeno světem, stejně jako je kvas obklopen těstem. Není vidět, a přesto působí a nakonec jím bude celý svět naplněn.

Podobenství o perle veliké hodnoty a o pokladu v poli jsou jenom logickým vyvrcholením dokazování, že Boží království je přítomné a je možné o něj usilovat. Vždyť obchodník s perlami *nyní* prodá všechny perly, které má, aby *nyní* koupil tu nejkrásnější, a člověk, který najde poklad v poli, reaguje tak, že *ještě za svého života* prodá všechno, co má, aby poklad získal.

Pro větší názornost ještě uvedme ještě dvě Ježíšova podobenství o přítomném Božím království, a sice o vlečné síti a o semenu, které roste samo o sobě, bez lidské péče. Zatímco jsme se vyhnuli přitažlivému omylu, abychom v podobenství o rozséváči ztotožnili pole s církví, v podobenství o vlečné síti má Ježíš pravděpodobně na mysli společenství lidí, kteří

jsou nějak zasaženi Božím královstvím, nějak jím byli chyceni, nějak na něj reagovali, nějak v něj věří. Bohužel ne všichni – jak dosvědčují dějiny jakékoli křesťanské denominace (a dějiny prvotní církve, sr. Sk 20:29-30) mají čisté úmysly a jejich osud nebude příjemný. Nicméně podstatou tohoto podobenství opět je, že „ryby všeho druhu” spolu existují v přítomném Božím království až do času soudu, kdy budou odděleny – kdyby předtím nebyly shromažďovány, nemohly by být potom odděleny. A podstatou podobenství o semenu, které roste samo, je skutečnost, že Boží království podobné semenu nyní nepozorovaně roste v klas, aby vůbec mohla nastat žeň. Bez přítomného růstu jednoduše nemůže být žádná žeň, není co by bylo sklízet.

Bez přítomného Božího království nemůže být ani budoucí Boží království.

Pro mysl, která je po léta navyklá spojovat Boží království výlučně s budoucností, může být zpočátku četba Ježíšových podobenství z hlediska již přítomného Božího království nesnadná. Jako ukázkou toho, jak se v jednom a tom samém podobenství projevuje zároveň přítomnost i budoucnost Božího království, proto uveďme známé podobenství z Lukášova evangelia, 19:11-27. Prosím čtenáře, aby si podobenství přečetli, a pak posoudili následující:

1. Hlavní myšlenka, hlavní důvod, proč Ježíš svým učedníkům podobenství vypravuje, je to, že si představují, že Boží království se má projevit ihned (v. 12). Hlavní myšlenka podobenství tedy nespočívá v tom, že by se „jeden muž vznešeného rodu” teprve měl stát králem. Nebo že by neměl říši, nad kterou již vládne. Spor není o tom, zda daný muž je nebo není král. Je král, ale nemůže zatím plně vykonávat svoji královskou moc nad celým svým územím a nade všemi lidmi ve svém království. Potřebuje proto na nějakou dobu z království odejít a potřebuje čas, během kterého „v daleké zemi” podnikne kroky, jenž povedou k získání plné královské moci. Je evidentní, že plnou královskou moc si ale nemůže zajistit sám a dokud zůstane ve svém stávajícím království. Musí je opustit.
2. Skutečnost, že „jeden muž vznešeného rodu” již částečně království má, že již je králem, totiž že již má částečnou královskou moc a poddané, nad kterými ji vykonává, zřetelně vyplývá z toho, že své poddané pověřuje tím, aby v jeho zájmu, který je totožný se zájmem jeho království, v jeho království obchodovali.
3. V jeho království jsou ale odpůrci, lidé, kteří ho nenáviděli nejenom když byl přítomen ve svém království, ale kteří mu dokonce i do vzdálené země, kam odcestoval, posílají po poslech vzkaz: „Nevracej se, nechceme tě, nepřijmeme tě, ani když se vrátíš v plné síle.“
4. Královi služebníci mezitím v jeho království jednají v jeho zájmu, tak jak je on pověřil. Pokud by mohli, královi nepřátelé by jim v tom jistě zabránili – ale nemohou. Mohou ublížit některým, protože král ještě nemá plnou moc, ale nemůžou ublížit všem, právě proto, že král již má částečnou moc. Královi služebníci plně nerozumí tomu, proč jsou někteří z nich ochráněni a jiní ne nebo proč jsou oni sami někdy ochráněni a jindy zase ne. Mohou o tom přemýšlet, ale podle toho, co si o tom myslí, dohadují a mezi sebou vykládají, posuzování nebudou. Při králově návratu posuzování podle toho, kolik energie pro něho v době jeho nepřítomnosti vynaložili.
5. Když král získá plnou královskou moc, vrací se do svého království, zbavuje se těch, kteří ho nenáviděli, a odměňuje své služebníky podle jejich práce. Těm, kteří nedělali nic, sebere i to málo, co mají, a těm, kteří se namáhali, přidá více.

Rovněž šestá kapitola Matoušova evangelia je celá o přítomném křesťanském životě. A na její závěr se dozvídáme: „Hleďte především jeho království a jeho spravedlnost a všechno ostatní vám bude přidáno.”

Jak bychom mohli být Ježíšem žádáni, abychom nyní získali něco, k čemu nám v budoucnosti bude dáno více, a proč by nás vybízel k tomu, abychom nyní hledali království, kdyby nebylo přítomno všude kolem nás?

Boží království a konec „tohoto věku“

Jakékoli naše výroky o tom, že na základě Bible víme, co se v budoucnosti stane, jsou předem odsouzeny k zániku. Vždyť jsme stěží schopni určit, zda Bible je Boží slovo nebo slovo lidské. A pokud jsme již učinili rozhodnutí, že Bible je jak slovo Boží, tak slovo lidské, pak teprve nastává ta těžká část: *Jak* je Bible slovo Boží? A *jak* je Bible slovo lidské? Je to totéž jako s božstvím Ježíše Krista. Ježíš Kristus, když byl na zemi, byl plně Bohem a plně člověkem. Byl plně Bohem – a přece nevěděl, kdy skončí „tento věk“. Ale Bůh to vždy věděl. Byl plně člověkem – a přece chodil po vodě a křísil mrtvé. To žádný člověk nedělá. Tak byl Ježíš plně Bohem, a přece nevěděl, a byl plně člověkem a dělal věci, které žádný člověk od té doby nevykonal. Jak byl Ježíš plně Bohem? A jak byl plně člověkem? A jak byl plně obojím najednou?

Není mým cílem poskytnout odpověď na výše uvedené otázky. Ale považoval jsem za nutné je připomenout, aby bylo patrné, že Boží slovo (1 Tes 2:13), které se nám před očima promítá jako Bible, je v některých ohledech stejně neuchopitelné, jako bylo vtělené Boží slovo (Jan 1:14), Ježíš Kristus, když jako Bůh Syn přišel na zem, aby nás vykoupil. Ducha, který stojí za vytvořením Bible (2 Petra 1:21) stejně jako za narozením Ježíše Krista (Lk 1:35), nelze vtěsnat do našich schémat a tabulek a popisů – vane, kam chce (Jan 3:1), a mnohokrát vane tam, kam už my nejsme schopni jej následovat. Svatým Duchem v Bibli naznačenou cestu jsme schopni sledovat jenom do určité míry.

V tomto smyslu systematického, biblicky solidního, ale pouze lidského, a proto neúplného popisu, předkládám následující *schéma* o konci „tohoto věku“ a o úloze, kterou v něm bude hrát přítomné a budoucí Boží království. (Převzato a upraveno z G. E. Ladd, *The Gospel of the Kingdom*, 3. kapitola.)

Na úvod připomeňme, že Bůh, který je nazýván Králem věků, nikdy ani na okamžik nepřestal být králem (Žalm 145:3). Jeho nepřetržitou vládu v průběhu věků lze rozdělit na dva základní věky, a sice na „tento věk“ (někdy také „přítomný věk“) a na „věk, který má přijít“, rovněž označovaný jako „budoucí věk“ (Mt 12:32; Ef 1:21).

Základní rozdíl mezi „tímto věkem“ a „věkem budoucím“ spočívá v tom, že v „tomto věku“ jsou lidé podrobeni třem děsivým protivníkům – někdy také označovaným jako trojice z pekla – ďáblu, hříchu a smrti, zatímco „věk, který má přijít“, je charakteristický právě absencí těchto nepřátel.

Na rozhraní mezi oběma věky se nachází Boží království, jehož činnost se promítá jak do věku přítomného, tak do věku budoucího. Zasahování Božího království do obou věků je umožněno jeho samotnou podstatou, kterou je nepřetržitá vláda Boha. Ta, ač nepřetržitá, je v přítomném Božím království limitovaná a stane se neomezenou teprve v budoucím Božím království.

Rozeznáváme tedy dva věky, přítomný a budoucí, a dvě fáze Božího království, přítomnou a budoucí.

Kromě toho rozeznáváme také dva příchody Božího syna, jeden v poníženém těle, který nazýváme Vtělením, a druhý ve slávě, který nazýváme závěrečná *parousia* neboli Kristova závěrečná přítomnost v podobě soudce všech lidí.

Jak jsem uvedl již dříve, věk přítomný a budoucí jsou od sebe odděleny dvěma událostmi, Kristovým druhým příchodem (*parodíí*; Mt 24:3) a vzkříšením z mrtvých (Lk 20:34-36).

Kristovým druhým příchodem dochází ke konci „tohoto věku“.

Boží království a „věk, který má přijít“

Pozorujeme ale, že Kristovým druhým příchodem (*parousií*) a vzkříšením sice nastává konec „tohoto věku“, ale – ačkoli by se to dalo očekávat – ještě ihned nenastává „věk, který má přijít“.

Ještě nenastává budoucí Boží království, které je totožné s „věkem, který má přijít“.

To říkáme proto, že jestliže pro budoucí Boží království a „věk, který má přijít“ je typické, že zde neexistuje ďábel, hřích a smrt, pak z Bible zjišťujeme, že dosažení tohoto stavu ještě předchází období nazvané *Milénium* – období mezi „tímto věkem“ neboli věkem přítomným a „věkem, který má přijít“ neboli věkem budoucím.

Pro další sledování biblického dokazování je proto důležité si uvědomit, že *Milénium* je obdobím, během kterého trojice z pekla, satan, hřích a smrt, stále existuje.

Ve Zjevení totiž čteme, že po Kristově druhém příchodu (*parousii*) (Zj 19:11-16) a předtím, než nastane „budoucí věk“ neboli „věk, který má přijít“ (Zjevení 21:1-4), lidé vstoupí do mezidobí, ve kterém vzkříšení následovníci Krista budou spolu s ním vládnout po tisíc let (Zj 20:1-4).

To znamená, že ještě předtím, než se v plné míře projeví Boží vláda v jeho království – než „nastane konec, až Kristus zruší vládu všech mocností a sil a odevzdá království Bohu a Otcí“ (1 Kor 15:24) a „smrti již nebude“ (Zj 20:4) – země a lidé na ní budou prožívat tisíciletí období pod slavnou vládou Ježíše Krista.

Jakkoli slavná však tato vláda bude, v jejím průběhu ještě nedojde ani k potření hříchu, ani k potření ďábla a smrti. To vyplývá z toho, že ještě „až se dovrší těch tisíc let“, satan bude schopen shromáždit značné množství lidí, kteří se – navzdory Kristově vládě! – postaví proti Bohu. Smrt proto musí existovat, aby mohlo dojít k jejich zničení, a teprve potom bude spolu s ďáblem definitivně odstraněna. – Zjevení 20:1-15; 1 Kor 15:24-26. Kromě toho lze o smrti lze říci, že v době *Milénia* stále vládne, protože ne všichni, kteří byli uznáni za vhodné vzkříšení, jsou v průběhu *Milénia* přivedeni k životu. Ale o tom později.

Dvě vzkříšení a dvě fáze zničení satana

Jestliže, jak jsme uvedli, rozeznáváme dva věky, přítomný a budoucí, a dvě království, přítomné a budoucí, a dva příchody Božího syna, pak také rozeznáváme dvě vzkříšení lidí z mrtvých a dvě stadia při zničení satana.

První vzkříšení z mrtvých se odehraje na začátku *Milénia* a je popsáno ve Zjevení 20:4-5. Ke druhému vzkříšení dojde na konci *Milénia*, tak jak o tom mluví Zjevení 20:12, 13. A obdobně s koncem satana: na začátku *Milénia* dochází k jeho spoutání a uvržení do propasti (Zj 20:1-3) a na konci *Milénia* k jeho propuštění a vzápětí k jeho definitivnímu zničení (Zj 20:7, 10, 14b).

Bible se dále (na rozdíl od dvou věků, dvou království, dvou příchodů Ježíše Krista, dvou vzkříšení lidí a dvou fází zničení satana) zmiňuje o *třech* krocích, které povedou k odstranění „posledního nepřítele“ (1 Kor 15:26), smrti. Takto o tomto procesu píše Pavel v 1. Korint'ánům 15:20-28:

„Avšak Kristus byl vzkříšen jako první z těch, kdo zesnuli. A jako vešla do světa smrt skrze člověka, tak i zmrtvýchvstání: jako v Adamovi všichni umírají, tak v Kristu všichni dojdou života. Každý v daném pořadí: první vstal Kristus, potom při Kristově příchodu vstanou ti, kdo jsou jeho. Tu nastane konec, až Kristus zruší vládu všech mocností a sil a odevzdá království Bohu a Otcí. Musí totiž kralovat, ‚dokud Bůh nepodmaní všechny nepřátele pod jeho nohy‘. Jako poslední nepřítel bude přemožena smrt, vždyť ‚pod nohy jeho podřídil všecko‘. Je-li řečeno, že je mu podříceno všecko, je jasné, že s výjimkou

toho, kdo mu všechno podřídil. Až mu bude podřízeno všechno, pak i sám Syn se podřídí tomu, kdo mu všechno podřídil, a tak bude Bůh všechno ve všem.”

Jestliže je naším tématem působení Božího království, pak z hlediska tohoto textu můžeme říci, že Ježíš Kristus v něm vládne jako král až do té doby, dokud Bůh jeho prostřednictvím tímto královstvím nezničí smrt. Odstranění smrti je vrcholným projevem existence Božího království!

Smrt je ale potřena nejenom jejím závěrečným zánikem v hořícím jezeře, ale její absolutní moc je již popřena samotným vzkříšením Ježíše Krista, jenž se tímto aktem vzkříšení znovu ujímá své královské moci, kterou zdánlivě ztratil smrtí na kříži. Teologové proto o tomto okamžiku, k jehož zásadnímu významu se ještě vrátíme, mluví jako o eschatologickém průniku Božího království do naší přítomnosti. Co to znamená?

Jestliže, jak výše uvedeno, je odstranění smrti vrcholným projevem existence Božího království, pak přivedením Ježíše Krista zpět k životu se na jeho případě ukázkově naplnil hlavní účel Božího království. Ano, smrt od té doby stále trvá, smrt stále vládne žihadlem, ale nad Ježíšem jako nad prvním z lidí zcela ztratila svou moc: „Vždyť víme, že Kristus, když byl vzkříšen z mrtvých, už neumírá, smrt nad ním už nepanuje.” – Ří 6:9. A rovněž vzhledem k nám lidem: Byli jsme tedy křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom – jako Kristus byl vzkříšen z mrtvých slavnou mocí svého Otce – i my vstoupili na cestu nového života.

Kristova smrt a vzkříšení umožňují lidem, aby již nyní „vstoupili na cestu nového života”, který je „nový” tím, že je provázen absencí smrti. Proto říkáme, že **v Kristově vzkříšení Boží království ve své závěrečné – eschatologické – fázi již proniklo i do lidských záležitostí.** – Římanům 6:1-11.

Vzkříšením Ježíše Krista došlo k prvnímu kroku v celkovém vítězství Boha, tedy vítězství Boží vlády, tedy vítězství Božího království nad smrtí.

Podle Pavla při „zmrtevýchvstání ... v Kristu všichni dojdou života”. – 1 Kor 15:22. Kdo jsou míněni výrazem „všichni”? Všichni lidé, kteří kdy žili?

Nejprve si povšimněme, že podle Pavla má ke zmrtevýchvstání dojít v určitém pořadí – „každý v daném pořadí”. V rámci tohoto pořadí „první vstal Kristus”. – 1 Kor 15:23.

„Potom”, při „Kristově příchodu”, „vstanou ti, kdo jsou jeho” (1 Kor 15:23). Jinými slovy, až Kristus přijde podruhé, potom budou vzkříšeni pouze ti věřící lidé, kteří přijali Ježíše, to jest pouze křesťané. Zjevení 20:4, 6 o nich mluví jako o skupině lidí, kteří za svého života svědčili o Ježíši a o jejich vzkříšení jako o prvním vzkříšení.

Jestliže vzkříšení Ježíše Krista znamenalo *první* krok v Božím vítězství nad smrtí, pak *první vzkříšení*, ke kterému teprve dojde, bude znamenat *druhý* krok v celkovém vítězství Boha, Boží vlády, Božího království nad smrtí.

Nicméně ačkoli „smrtelně” oslabena nejprve vzkříšením Krista a potom vzkříšením těch, „kdo jsou jeho”, smrt ještě v této fázi není zničena. „Všichni” ti mrtví, kteří nemohli přijmout Ježíše Krista, ale byli Bohem uznáni za hodné života (srovnej např. Lk 16:16; Ří 2:12-16; Sk 10:34, 35), budou rovněž přivedeni k životu, a to přesně v rámci pořadí, o kterém se Pavel zmiňuje. Ale kdy?

Ekumenický překlad není zrovna nejlepší, když řecký text z 1. Korintánům 15:24 „eita to telos” překládá jako „tu nastane konec”. To proto, že takový překlad navozuje myšlenku, že vše se odehrává ráz naráz, okamžitě po sobě. Ale tak tomu není.

Všechny ostatní české překlady v tomto případě výrazně lépe vystihují Pavlovu myšlenku, že se jedná o určité pořadí, a překládají: “potom přijde konec”.

Potom kdy? Okamžitě po prvním vzkříšení? Nikoli, ale potom, až Kristus dokončí své kralování, na konci *Milénia*, až jako poslední nepřítel bude přemožena smrt. Potom teprve dojde k dalšímu, *druhému vzkříšení* z mrtvých.

Mezi prvním a druhým vzkříšením se nachází tisíciletá doba Kristova královského panování, na jejímž konci dojde k vyprázdnění všech hrobů, ve kterých odpočívají „všichni“, kteří nepoznali Krista, a přece byli dostatečně „spravedliví“ k tomu, aby byli Bohem uznáni za hodné vzkříšení. V tomto smyslu lze zároveň chápat text ze Zjevení 20:5, že „ostatní mrtví však neožili, dokud se těch tisíc let nedovrší“, a text ze Zjevení 20:13: „Moře vydalo své mrtvé, i smrt a její říše vydaly své mrtvé, a všichni byli souzeni podle svých činů.“

Druhé vzkříšení nastává na samém konci Kristova tisíciletého kralování a je *třetím* a závěrečným krokem v celkovém vítězství Boha, Boží vlády, Božího království nad smrtí, o které je na závěr 20. kapitoly Zjevení konečně řečeno: „Pak smrt i její říše byly uvrženy do hořícího jezera. To je druhá smrt: hořící jezero.“ – Zjevení 21:13.

Až se tak stane, až jako poslední nepřítel bude zničena smrt, „pak i sám Syn se podřídí tomu, kdo mu všechno podřídil, a tak bude Bůh všechno ve všem.“ – 1. Korint'ánům 15:28. Až se „Syn podřídí tomu, kdo mu všechno podřídil“ a až „Bůh bude všechno ve všem“, Boží království začne existovat v naprosté plnosti.

Část čtvrtá

Znovuzrození a Boží království

Židé v době Ježíše Krista se tématem věčného života zaobírali ne méně než my dnes. Jedna z takových otázek o tom, co dělat, aby tazatel získal věčný život, vedla k Ježíšovu podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10:25-36). Jindy za ním se stejným námětem přišel sympatický „velmi bohatý“ mladý muž a jeho reakce vedla Ježíše ke známému výroku o velbloudu uchem jehly (Lk 18:18-30). Oba dva muži si přitom mysleli, že docílit věčného života je možné tehdy, když budou žít řádně podle Božích přikázání, když budou splňovat Bohem daná měřítká chování. Je zajímavé, že Ježíš tuto část lidských představ – že k získání věčného života je nutné poslouchat Boha – nijak neopravil, ba naopak. V prvním případě řekl muži vzdělanému v Zákoně: „To číň a budeš živ“ a bohatému mládenci ukázal, že v získání věčného života mu nebrání to, že dodržuje Boží přikázání, ale to, že se nemůže rozloučit se vším svým bohatstvím. Můžeme proto pokládat za bernou minci to, že pro život v přítomném Božím království je dodržování určitých biblických norem nezbytným předpokladem. Nicméně Bible ukazuje, že dodržování norem chování nás do Božího království přivést nemůže. Vstup do Božího království si nijak nemůžeme vysloužit. To vyplývá ze třetího příběhu, jehož námětem je Boží království, z příběhu Nikodéma, zaznamenanému u Jana 3:1-8:

„Mezi farizeji byl člověk jménem Nikodém, člen židovské rady. Ten přišel k Ježíšovi v noci a řekl mu: „Mistře, víme, že jsi učitel, který přišel od Boha. Neboť nikdo nemůže činit ta znamení, která činíš ty, není-li Bůh s ním.“ Ježíš mu odpověděl: „Amen, amen, pravím tobě, nenarodí-li se kdo znovu, nemůže spatřit království Boží.“ (ithē iēsous kai eipen autō· amēn amēn legō soi, ean mē tis gennēthē anōthen, ou dunatai idein tēn basileian tou theou.)

Nikodém mu řekl: „Jak se může člověk narodit, když je už starý? Nemůže přece vstoupit do těla své matky a podruhé se narodit.“ Ježíš odpověděl: „Amen, amen, pravím tobě, nenarodí-li se kdo z vody a z Ducha, nemůže vejít do království Božího (apekrithē o iēsous· amēn amēn legō soi, ean mē tis gennēthē ex udatos kai pneumatos ou dunatai eiselthein eis tēn basileian tou theou.)

Co se narodilo z těla, je tělo, co se narodilo z Ducha, je duch. Nediv se, že jsem ti řekl: Musíte se narodit znovu. Vítr vane, kam chce, jeho zvuk slyšíš, ale nevíš, odkud přichází a kam směřuje. Tak je to s každým, kdo se narodil z Ducha.“

Tak podle Ježíšových slov jediný možný způsob, jak „spatřit“ neboli porozumět Božímu království a účastnit se na životě v něm (v. 3) je „narodit se znovu“ (gennēthē anōthen), a jediný způsob, jak do Božího království „vejít“, je „narodit se znovu z vody a z Ducha (gennēthē ex udatos kai pneumatos) (v. 5).

Podle Strongovy konkordance „znovu“ (anōthen) může také znamenat „shora“, „z nebe“, „z původního zdroje“. Když tedy Ježíš Nikodémovi říká „nenarodí-li se kdo znovu“ (gennēthē anōthen), zároveň mu říká, že „znovu“ znamená, že se tak musí stát shora z vůle toho, kdo je prvotním zdrojem života, z vůle toho, kdo dlí v nebi, Boha.

A když si Nikodém stále neumí představit, co takový proces obnáší („Jak se může člověk narodit, když je už starý?“) Ježíš mu pomáhá vysvětlením, že kromě křtu ve vodě, který provádějí lidé, do Božího království lze vstoupit pouze tehdy, když (předtím, nebo současně nebo někdy potom – sr. Sk 10:47) se Ježíšův následovník také narodí z Ducha.

Podle Ježíše narodit se znovu z Ducha je „sine qua non“, podmínka, bez které nelze do Božího království vstoupit: **„Musíte se znovu narodit“** (v. 7). A toto narození si nelze vysloužit žádnými dobrými skutky nebo vzorným chováním, je záležitostí Božího Svatého

Ducha: „Vítr vane, kam chce, jeho zvuk slyšíš, ale nevíš, odkud přichází a kam směřuje. Tak je to s každým, kdo se narodil z Ducha.“

Ale Nikodém stále nerozumí. Nikdy nic podobného neprožil. Jak má on, Nikodém, poznat, že se to stalo, až se tak stane? Plný dychtivosti a přece nejistoty se ptá: „Jak se to může stát?“ (v. 9)

Mnozí aktivní a věrní křesťané si kladou podobnou otázku. Slyší o dramatických zkušenostech některých věřících a vidí, že v určitých denominacích je znovuzrození (a někdy podivné jednání, které je doprovází) takovou samozřejmostí, že se nutně nabízí otázka, proč Svätý Duch, který „přichází odkud chce a jde kam chce“ (v. 8), by také nemohl zavítat jinam a s méně dramatickými projevy vést ke znovuzrození mnoha jiných jinde.

James Packer, význačný anglikánský teolog, sám znovuzrozený křesťan, rozebírá výše uvedenou pasáž z Jana v knize „18 slov. Nejdůležitější slova, která kdo může znát“ (angl.), a to na stranách 134 až 150. Vychází přitom z toho, že pokud je věřící člověk v Kristu, je novým stvořením, narodil se znovu: „Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Co je staré, pominulo, hle, je tu nové!“ – 2. Korintským 5:17.

Podle Packera je znovuzrození, podobně jako v případě narození dítěte, dokončený proces. Stane se jednou a plně. Nově narozené dítě pak projevuje čtyři základní znaky života: za prvé, instinktivně se nadechne a křičí; za druhé, instinktivně saje mateřské mléko; za třetí, je okamžitě aktivní, zkoumá, později se staví na své vlastní nohy a zbavuje se závislosti na ostatních; za čtvrté, umí si naprosto odpočinout v náruči rodičů.

Ke všem čtyřem bodům Packer dodává charakteristické rysy znovuzrozeného křesťana:

Za prvé, znovuzrozený křesťan, který přestal být otrokem lidí a svých vášní, instinktivně volá k Bohu, podněcován Duchem, který ho osvobodil: „Abba, Otče!“ – Římanům 8:15: „Nepřijali jste přece Ducha otroctví, abyste opět propadli strachu, nýbrž přijali jste Ducha synovství, v němž voláme: Abba, Otče!“

Za druhé, stejně jako nově narozené dítě dychtí po mateřském mléku, znovuzrozený křesťan nikdy nepřestane dychtit po duchovním pokrmu, který je nejprve základní, podobný mateřskému mléku, ale časem jde do stále větší a větší hloubky. – 1 Petra 2:2; Žd 5:12-14; 1 Kor 3:2. Je pro něj potěšením o Božím slově mluvit, rozmlouvat, číst ho a přemýšlet o něm. Potřebuje Bibli, čte ji znovu a znovu, klade si otázky, hledá na ně odpověď. Touží po Božím slově, je jím denně sycen a jeho život je jím denně zachraňován. „Je psáno: ‚Ne jenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.‘“ – Mat 4:4.

Za třetí, znovuzrozený křesťan je vždy aktivní v praktické činnosti pro království. V pozemské říši přítomného Božího království i ve světě kolem je nesmírně práce v mnoha oblastech. Jak mohu s ostatními sdílet, že i oni mohou vejít do přítomného Božího království? Jak nejlépe pomoci chudým? Jak pečovat o nemocné a zestárlé, zoufalé a utlačované? Jak se angažovat ve veřejném životě a být solí pro okolí, které mě obklopuje? Jak a jak a jak být co nejvíce „horlivý v dobrých skutcích“ pro království? – Titus 2:14.

A za čtvrté, znovuzrozený křesťan umí spočinout v Boží bezpečné náruči, umí si v ní odpočinout od všech tlaků, ať již přicházejí zevnitř jeho nedokonalého těla nebo z okolního světa. „Jako odstavené dítě u své matky, jako odstavené dítě je ve mně má duše.“ „Pokojně uléhám, pokojně spím, neboť ty sám, Hospodine, v bezpečí mi dáváš bydlet.“ – Žalm 131:2; 4:9. Nebojí se událostí, které se kolem něho odehrávají, nebo lidí, kteří se k němu nechovají přátelsky: „Vždyť Bůh řekl: ‚Nikdy tě neopustím a nikdy se tě nezřeknu.‘ Proto smíme říkat s důvěrou: ‚Pán při mně stojí, nebudu se bát. Co mi může udělat člověk?‘“ – Židům 13:5, 6.

Tolik James Packer.

Ježíš a motiv dětské důvěry

Ježíš byl samozřejmě tím, kdo motiv dítěte a rodiče, otce a syna/dcery rozvinul do hloubky, ze které nyní jako Boží děti můžeme čerpat. Chápání Boha jako Otce nebylo pro Izrael nic nového, ať již to bylo v národním (Ex 4:22) nebo osobním (Iz 64:8) smyslu. Ale díky svému synovství nám Ježíš mohl Boha jako Otce přiblížit jako nikdo jiný a stejně tak nám mohl ukázat, v jakém *postavení* máme být pro Boha dětmi. Ne jako dospělé děti, které již mají své vlastní představy o tom, jak žít život, ale jako malé děti, kteří plně důvěřují tomu, kdo se o ně stará. Nejde samozřejmě o to být dětinsky naivní. Ale jako malé děti s dětskou důvěrou vyhledávají své rodiče, jsou na nich existenčně závislí a jsou přesvědčeni, že jejich rodiče jsou všemohoucí, tak i my o Bohu Otcí: svět se Bohu v nevěře posmívá, ale pro nás není nikdo důležitější a s dětskou důvěrou věříme, že Bůh je pro nás všemohoucí a ve všem se o nás postará. – Matouš 6:25-33. A v postavení dětí nás do hlubokého, důvěrného vztahu k pečujícímu nebeskému Otcí zve i Ježíš: „Amen, pravím vám, jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského. Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském.“ – Matouš 18:3, 4.

Je pozoruhodné, jak s Ježíšovým tématem o vztahu věřícího člověka k nebeskému Otcí nadále pracuje Janovo evangelium. Zatímco Matoušův Ježíš ještě pro vstup do Božího království nevyžaduje znovuzrození, ale pouze vědomé lidské úsilí – obrácení se a dětskou pokoru – u Jana se Ježíš od malého dítěte vrací zpět až do nového zrození, které nijak ovlivnit nelze. – Jan 3:3, 5.

Kterému z těchto textů dát přednost? Zdůraznit vůli člověka nebo Boží svrchovanou volbu?

Ačkoli se odpověď zdá být jasná (Boží svrchovaná volba), zkusme s oběma texty nadále pracovat. Je pravda, že malé dítě nijak neovlivní ani své početí, ani své narození, ani první léta svého života. Nicméně je rovněž pravda, že mezi početím a narozením je období, ve kterém dochází k procesu růstu dítěte, a kvalita tohoto procesu – jak zdravé a připravené k životu dítě bude – je ovlivněna mnoha faktory, například životním prostředím, ve kterém se matka nachází; vztahem ke svému manželovi, případně celkovou rodinnou atmosférou; svým vlastním psychickým stavem; stravou; cvičením, stravou, zdržováním se alkoholu, vymýcením kouření a dalšími prvky.

Růst se odehrává nezávisle na matce, ale jeho kvalita je matkou rozhodně ovlivňována. Myšlenka, kterou chci zejména zdůraznit, je ta, že se jedná o proces, který je jak mimo vůli matky, tak částečně její vůli podléhá.

Jestliže tedy křesťan projevuje rysy nově narozeného dítěte (volá po Bohu, žije se jeho slovem, je aktivní ve službě království a projevuje bezmeznou důvěru v Boha jako Otce), a přesto je na stejných rozpacích jako Nikodém, pak jako Nikodém již přišel ke Kristu, a stojí před branou Božího království – stal se Božím dítětem ve smyslu Matouše 18:3, 4. Ať dál neustále prosí, ať dál neustále hledá, ať dál na bránu království neustále klepe – a dostane a nalezne a Duch přijde a zrodí se nový život a brána bude otevřena a on/ona vstoupí. – Matouš 7: 7, 8; 9-11.

Boží království a věčný život

Jakkoli mnoho je plnost Božího království spojená s nesmrtností, tedy s budoucností, Bible je zcela jasná v tom, že v přítomném Božím království již můžeme získat věčný život, který nesmrtnosti předchází. A mluvit o tom se všemi lidmi by mělo být nedílnou součástí všech našich rozprav týkajících se toho, že se „přiblížilo Boží království“. Když to budeme dělat, napodobíme Ježíše, který „přišel do Galileje a kázal Boží evangelium: „Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu.““ – Marek 1:15

V úvaze o dopadu přítomného Božího království na náš život se teď dostáváme do jedné z nejradostnějších oblastí tohoto království, do oblasti věčného života, který je nabídnut každému, kdo se dnes s poselstvím o Božím království setká. A tento věčný život by mu v žádném případě neměl být nabídnutý jako nějaká událost ve vzdálené budoucnosti – ne jako otázka budoucnosti, nikoli jako otázka budoucnosti, nikdy jako otázka budoucnosti – ale jako *přítomná realita života v přítomném Božím království, do něhož může vstoupit*. Každému by mělo být nabídnuto, že již dnes může vstoupit do Božího království – to znamená narodit se znovu a podřídit se v Kristu Ježíši Boží vládě – a zároveň s touto nabídkou by mu mělo být jasně řečeno, že vstup do přítomného Božího království je zároveň vstupem do věčného života; že to, co mu Bůh nabízí, je možnost nikdy nezemřít, možnost nepřestat existovat ani na vteřinu, možnost nepřetržitého života od teď až za hranici času.

„Věřit evangeliu“ znamená věřit tomu, že zachová-li víru, pak život pro mě nemá konce. Věřím-li, i kdybych zemřel, žiji.

Věčný život a vzkříšení v představách Ježíšových vrstevníků

Představa, že jednoho dne bude smrt odstraněna, byla pevně zakořeněna v myslích Ježíšových posluchačů, stejně jako myšlenka o tom, že vzkříšení bude cestou k novému životu pro ty, kteří zemřou, než Bůh smrt odstraní.

Víru o konci smrti projevovali židé na základě slibu z Izajáše 25:6-8: „Hospodin zástupů připraví na této hoře všem národům hostinu tučnou, hostinu s vyzrálým vínem, jídla tučná s morkem, víno vyzrálé a přečištěné. Na této hoře odstraní závoj, který zahaluje všechny národy, příkryvku, která příkryvá všechny pronárody. Panovník Hospodin provždy odstraní smrt a setře slzu z každé tváře, sejme potupu svého lidu z celé země; tak promluvil Hospodin.” A o kapitolu dále: „Tvoji mrtví obživnou, má mrtvá těla vstanou! Probudte se, plesejte, kdo přebýváte v prachu! Vždyť tvá rosa je rosou světél, porazíš i zemi stínů.” – Izajáš 26:19

Zdroj víry ve vzkříšení nalezneme u Daniela 12:1-3: „V oné době povstane Míkael, velký ochránce, a bude stát při synech tvého lidu. Bude to doba soužení, jaké nebylo od vzniku národa až do této doby. V oné době bude vyproštěn tvůj lid, každý, kdo je zapsán v Knize. Mnozí z těch, kteří spí v prachu země, procitnou; jedni k životu věčnému, druzí k pohaně a věčné hrůze. Prozíraví budou zářit jako záře oblohy, a ti, kteří mnohým dopomáhají k spravedlnosti, jako hvězdy, navěky a navždy.”

Na tomto místě je třeba rozlišit mezi individuálními případy oživení lidí, kteří poté, co byli přivedeni k životu, opět zemřeli (1 Kr 17:17-24; 2 Kr 4:32-37; Lk 7:11-17; Sk 9:36-42; 20:7-12), a výše zmíněným textem z Daniela 12:1-3.

Daniel byl v době Ježíše vykládán tak (s výjimkou saduceů, kteří ve vzkříšení nevěřili vůbec), že s příchodem Syna člověka nastane „poslední den” tohoto světa. Ten se kromě jiného projeví i všeobecným, hromadným vzkříšením a následným soudem všech lidí, z nichž někteří budou přivedeni k „věčnému životu”, a jiní odsouzeni k „věčné hrůze”. Aniž by potvrdzoval stávající židovský výklad, Ježíš se odvolává právě na tento obecně rozšířený názor, když se u Jana 5:28, 29 zmiňuje o vzkříšení života a o vzkříšení soudu.

Proto také Marta, když mluví o svém mrtvém bratru, říká Ježíšovi: „Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den.” – Jan 11:24.

Představa věčného života, která přitom za Ježíšova panovala, se úzce odvíjela od situace, která nastala v době Makabejských. Tehdy bylo mnoho židů Antiochem IV. Epifanem za svůj monoteismus popraveno a řada z nich přitom přišla o život při krutém mučení, během kterého jejich tělo bylo znetvořeno nebo zbaveno svých částí. 2. Makabejská 7. kapitola se celá věnuje hrdinnému vzdoru matky a jejích sedmi synů, kteří byli před jejíma očima umučeni, aniž by se zřekli své víry. Zde také nalezneme celou řadu výroků o vzkříšení, ze kterých vyplývá

představa, že vzkříšení lidé dostanou zpátky své původní tělo, oživené znovu Božím duchem, a tento život již neztratí. Sedm umučených bratrů a jejich matka a všichni ostatní, kdo byli Bohem uznáni za hodné vzkříšení, dostanou zpět své tělo neporušené, navzdory škodě, kterou mu Boží nepřátelé způsobili.

Toto uvažování bylo zcela v souladu se slavným viděním Ezekiela z údolí mrtvých kostí (37:7-10), podle kterého při vzkříšení dojde ke spojení kostí, jež se znovu potáhnou tělem, které pak bude čekat na oživení duchem. Proto také židé v době Ježíše měli za zvyk pohřbívat mrtvé dvakrát. Nejprve do hrobky vytesané ve skále, odkud po asi roce, po kterém z těla zbyly pouze kosti, shromáždili tyto kosti v urně, aby byly připravené k přijetí nového těla a ducha.

Jak patrně z výroku Marty, Ježíšovi učedníci – jak jinak – smýšleli o vzkříšení úplně stejně jako jejich vrstevníci. Kdo zemřel, byl zcela mrtev (sr. Kaz 9:4, 5, 10) a jeho naděje spočívala v oživení původního těla k věčnému pozemskému životu.

Ježíš a věčný život

Nicméně jedním z nejméně výrazných rysů Ježíšovy služby je to, že oproti všem konvencím své doby a představám svých posluchačů svým následovníkům v Božím království nabízel věčný život, který mohli tehdy a mohou dnes přijmout, budou-li v takovou možnost a v Krista jako záruku této možnosti projevovat víru. Na rozdíl od Kazatele 9. kapitoly Ježíš naprosto zřetelně říká, že víra v něj se rovná přechodu do věčného života bez toho, aniž by křesťan jen na okamžik přestal žít.

Tak Jan 5:24: „Amen, amen, pravím vám, kdo slyší mé slovo a věří tomu, který mě poslal, má život věčný a nepodléhá soudu, ale přešel již ze smrti do života.“; a Jan 6:35: „Ježíš jim řekl: „Já jsem chléb života; kdo přichází ke mně, nikdy nebude hladovět, a kdo věří ve mne, nebude nikdy žíznit.“; A Jan 6:47: „Amen, amen, pravím vám, kdo věří, má život věčný.“ a Jan 6:50, 51: „Toto je chléb, který sestupuje z nebe: kdo z něho jí, nezemře. Já jsem ten chléb živý, který sestoupil z nebe; kdo jí z tohoto chleba, živ bude navěky.“; a Jan 6:58: „To je ten chléb, který sestoupil z nebe – ne jako jedli vaši otcové, a zemřeli. Kdo jí tento chléb, živ bude navěky.“; a Jan 8:51: „Amen, amen, pravím vám, kdo zachovává mé slovo, nezemře navěky.“; a Jan 8:52. „Židé mu řekli: „Teď jsme poznali, že jsi posedlý! Umřel Abraham, stejně i proroci, a ty pravíš: Kdo zachovává mé slovo, neokusí smrti navěky.“

Rozdíl mezi tehdejšími židovským chápáním věčného života a Ježíšovým novým učením spočíval tedy v tom, co se odehrává v době mezi okamžikem smrti a vzkříšením k novému životu. *Podle názoru židů a Kristových učedníků je doba smrti provázena dobou neexistence, zatímco podle Ježíše víra v něj ruší pojem neexistence a ten, kdo v něj projevuje víru, plynule přechází ze smrti do věčného života.* Je potřeba přitom zdůraznit, že přechod ze smrti do věčného života – bez mezidobí neexistence – začíná být možný až od okamžiku vzkříšení Ježíše, který sám na sobě smrt (včetně jejího důsledku, nebytí) zakusí právě proto, aby totéž již nikdy nemuseli podstoupit ti, kdo v něho uvěří.

Neboli jak čteme v dopise Židům: „Ale vidíme toho, který byl nakrátko postaven níže než andělé, Ježíše, jak je pro utrpení smrti korunován ctí a slávou; neboť měl z milosti Boží zakusit smrt za všechny.“ A opět: „Protože děti spojuje krev a tělo, i on se stal jedním z nich, aby svou smrtí zbavil moci toho, kdo smrtí vládne, totiž ďábla, a aby tak vysvobodil ty, kdo byli strachem před smrtí drženi po celý život v otroctví.“ – Židům 2:9, 14, 15.

Ježíš již za každého věřícího člověka okusil smrt, a proto nemusí již žádný věřící člověk zemřít.

Velmi dobře můžeme zásadní skutečnost mezi dopadem smrti na lidský život v závislosti na Ježíšově vlastní smrti a vzkříšení pozorovat na příběhu Lazara.

Když Lazar zemřel, Marta vyjádřila přesvědčení, že teď je mrtvý a že vstane v posledním dnu. „Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den.“ (Jan 11:24). Ani ji nenapadne uvažovat o tom, že by Lazar mohl neviditelně existovat, případně být v nebi nebo na cestě tam. Je mrtev, není si ničeho vědom. Ostatně tak jeho stav definoval krátce předtím i Ježíš: „Tehdy jim Ježíš řekl přímo: „Lazar umřel.“ (Jan 11:13).

Jak si ale potom máme vysvětlit Ježíšova slova, která pronesl bezprostředně nato, a sice: „Ježíš jí řekl: „Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít. A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?“ – Jan 11:25, 26.

Jak může Ježíš jedním dechem říkat, že Lazar zemřel (v. 14), a zároveň to, že kdo žije a věří v něj, „neumře navěky“, to jest vůbec nikdy (v. 26)? Není zde ohromný protiklad? Jak tomu máme věřit – „věříš tomu?“

Ano, je zde hluboký protiklad, který se nám ale stane docela srozumitelným, uvedeme-li ve vzájemnou souvislost Ježíšův život, Ježíšovu smrt a Ježíšovo vzkříšení.

Než sám zemře, Ježíš má schopnost křísit mrtvé, stejně jako je křísili Eliáš nebo Elíša. Proto může o každém člověku, který v něj projevuje víru předtím, než Ježíš sám bude Bohem vzkříšen, říci: „Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít.“ (v. 25).

Ale o těch, kteří v něj budou věřit po jeho zmrtvýchvstání, Ježíš říká ve 26. verši: „A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře navěky (řecky „kai pas o zōn kai pisteuōn eis eme ou mē apothanē eis ton aiōna“))” – to znamená vůbec nikdy. Jakmile bude Ježíš vzkříšen, ti, kdo v něj budou věřit, nebudou muset vůbec nikdy zemřít.

V tuto chvíli je třeba podniknout malý výlet do schopnosti jazyka vyjádřit věčnost. Ekumenický překlad pro řecký výraz „eis ton aiōna” volí slovo „navěky”. Ačkoli je zřejmé, že překladatelé měli na mysli, že věřící člověk nezemře, dokud budou trvat věky, (tedy na věky, dokud budou věky neboli vůbec), výraz „navěky” může navozovat dojem, že Ježíš mínil toto: „Kdo zemře, i když bude mrtvý, nebude to navěky, nebude to navždy, já ho zase v určité době oživím.“

Tak tomu ale v žádném případě není. Uvidíme to později zcela jasně z Pavlových slov o vzkříšení (1. Kor 15), které není oživením těla, ale jeho přeměnou v tělo jiného druhu. Ale pokládám za nutné předejít nedorozumění již tady. Pro současné potřeby nám tedy zatím postačí uvést, že zcela stejný výraz (eis ton aiōna) Ježíš používá, když u Matouše 21:19 proklíná neplodný fíkovník. Neboli: „Spatřil u cesty fíkovník a šel k němu; ale nic na něm nenalezl, jen listí. I řekl mu: „Ať se na tobě na věky (eis ton aiōna) neurodí ovoce!“ A ten fíkovník najednou uschl.” Jak patrně, v tomto případě Ekumenický překlad pro naprosto stejný řecký výraz („eis ton aiōna”) uvádí variantu „na věky” a kromě toho smysl podobenství spočívá jednoznačně v tom, že fíkovník již nikdy neponese ovoce – „ať se již nikdy na tobě nenarodí ovoce”.

Ježíšovou smrtí a vzkříšením se věřícím lidem otevřela možnost věčného života, věčné, neustálé, ničím nepřerušené existence. To je nabídka přítomného Božího království, přítomné Boží vlády, nabídka přítomného Božího krále, Ježíše Krista.

Jestliže ale Kristovi následovníci již neumírají, ale přecházejí ze smrti rovnou do věčného života, proč ještě musí být vzkříšeni? A kde se do doby jejich vzkříšení odehrává jejich život?

Část pátá

Život po smrti – pohled Bible

Nejprve potvrďme, že Bible skutečně ukazuje, že život nekončí a že se po smrti věrného křesťana přesouvá do nebeských míst. O nebeských místech mluví Ježíš nejméně dvakrát. Jednou když říká, že v domě jeho Otce je mnoho příbytků, kam k sobě vezme křesťany, kteří zemřeli, a podruhé jim slibuje, že když budou prozíravě, ve prospěch Božího království, nakládat se svým majetkem, budou přijati do věčných příbytků.

Jan 14:1-3: „**V domě mého Otce je mnoho příbytků**; kdyby tomu tak nebylo, řekl bych vám to. Jdu, abych vám připravil místo. A odejdu-li, abych vám připravil místo, opět přijdu a vezmu vás k sobě, abyste i vy byli, kde jsem já.“

Lukáš 16:9: „Já vám pravím: I nespravedlivým mamonem si můžete získat přátele; až majetek pomine, **budete přijati do věčných příbytků**.“

Rovněž apoštol Petr a dopis Efezským mluví o tom, že pro věrné křesťany je jejich dědictví v podobě neporušenosti připraveno v nebesích:

1. Petra 1:3, 4: „Veleben buď Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, neboť nám ze svého velikého milosrdenství dal vzkříšením Ježíše Krista nově se narodit k živé naději. **Dědictví nehynoucí, neposkrvněné a nevodnoucí je připraveno pro vás v nebesích**.“

Efezským 2:4-6: „Ale Bůh, bohatý v milosrdenství, z velké lásky, jíž si nás zamiloval, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi pro své hříchy. Milostí jste spaseni! Spolu s ním nás vzkřísil a **spolu s ním uvedl na nebeský trůn v Kristu Ježíši**.“

A nakonec ve Zjevení čteme o křesťanech, kteří byli pro svoji víru zabiti, ale jsou živí u Božího oltáře a modlí se k Bohu a volají k němu:

Zjevení 6:9-11: „Když Beránek rozlomil pátou pečeť, **spatřil jsem pod oltářem** ty, kdo byli zabiti pro slovo Boží a pro svědectví, které vydali.¹⁰ **A křičeli velikým hlasem**: „Kdy už, Pane svatý a věrný, vykonáš soud a za naši krev potrestáš ty, kdo bydlí na zemi?“¹¹ Tu jim všem bylo dáno bílé roucho a bylo jim řečeno, aby měli strpení ještě krátký čas, dokud jejich počet nedoplní spolumužníci a bratří, kteří budou zabiti jako oni.“

Zjevení 8:3, 4: „Jiný anděl předstoupil se zlatou kadidelnicí **před oltář**; bylo mu dáno množství kadidla, aby je s modlitbami všech posvěcených položil na **zlatý oltář před trůnem**.⁴ A vystoupil dým kadidla **spolu s modlitbami posvěcených** z ruky anděla **před Boží tvář**.“

Je nepopíratelné, že Ježíšův slib o věčném životě je platný, a věrný křesťan, který usiluje o Boží království, do něj vstupuje živý bezprostředně po tom, co skončí jeho pozemská pouť. Nemusíme proto po smrti někoho blízkého, kdo žil životem věrným Bohu, truchlit jako ti, kteří nemají naději (1 Tes 4:13). Věrný křesťan žije dál. K tomu, abychom zjistili, jaký to je život, musíme se obrátit k základní biblické nauce o vzkříšení, a proto k nikomu vhodnějšímu než k apoštolu Pavlovi. Ještě předtím, než tak učiníme, dovolím si malou poznámku k tématu lidské duše.

Máme duši, nebo jsme duší?

Nevím. Uvažoval jsem, zda vůbec o tomto tématu vůbec psát, protože je jednak velmi těžko uchopitelné a jednak velmi rozdělující. Na druhou stranu je téma o duši vzhledem ke vzkříšení, kterým se budu zabývat podrobněji, nezbytnou předehrou a po jeho projednání se lépe chápou biblické pojmy, které Pavel používá, a to *soma psychikon*, tělo duševní, a *soma pneumatikon*, tělo duchovní.

Předesílám tedy, že se ve svém chápání přikláním k tomu, že duše v klasickém, dualistickém pojmu toho slova, neexistuje. Oddělenost duše a tělo jako dvou zcela odlišných prvků je platonským směrem uvažování a nemá s Bibli, a potažmo s židovským a křesťanským pohledem na duši, co společného.

Že člověk má duši jako integrální součást jeho osobnosti, kterou mu při narození dává Bůh a která, ač součástí těla, je – na rozdíl od těla – nesmrtelná a po smrti člověka pokračuje ve vědomé existenci, je jedním z pilířů katolicismu a rovněž většiny protestantismu. Vzhledem k protestantskému náboženství je ovšem třeba podotknout, že například Martin Luther, zakladatel tohoto náboženství, (na rozdíl od jeho pokračovatele, Kalvína) smýšlel tak, že duše nemá vědomou existenci, a přirovnával její stav k hlubokému spánku. Lutherův názor má dodnes mnoho stoupenců, a protestanté tak ve svém pohledu na nesmrtelnost duše rozhodně nejsou jednotní.

Co se mého přístupu týká, dovozují, že ve Starém zákoně učení o nesmrtelné duši nelze najít, stejně jako tam nelze najít to, že by lidský život pokračoval poté, co dojde k tomu, že všechny jeho tělesné funkce včetně dýchání pominou.

Nicméně s Ježíšovým příchodem a jeho ústředním poselstvím o Božím království se dramaticky mění celý svět, a proto i vyhlídka jednotlivých lidí v něm. Dále, v Ježíšově zaslíbení o příchodu Svatého Ducha dochází k dramatickému, konkrétnímu naplnění Ježíšova slibu, že budoucí nesmrtelnost je ve Svatém Duchu realizovaná již v přítomné fázi Božího království – to je smysl Pavlových slov ve 2. Korintským 1:21, 22:

„Ten, kdo nás spolu s vámi staví na pevný základ v Kristu a kdo si nás posvětil, je Bůh. On nám také vtiskl svou pečeť a do srdce nám dal svého Ducha jako závdavek toho, co nám připravil.”

a ve 2. Korintským 5:4, 5:

„Pokud jsme totiž v tomto stanu, sténáme pod těžkým břemenem, neboť nechceme, aby z nás bylo svlečeno naše pozemské tělo, nýbrž aby přes ně bylo oblečeno nebeské, *aby to, co je smrtelné, bylo pohlceno životem*. Ten, kdo nás k tomu připravil a *dal nám již Ducha jako závdavek*, je Bůh.”

„*Arrabon*” *neboli závdavek* neboli záruka neboli první splátka nekončícího života již nastala a naše jistota konečné nesmrtelnosti je dána v přítomném potvrzení ve Svatém Duchu. To jest, ten, kdo se z něho znovu narodí, narodí se k nesmrtelnosti a má již dnes ve Svatém Duchu záruku, že nikdy nebude muset zemřít, to jest nikdy nepřestane existovat.

Jak potom nazveme stav, který nastává po smrti hmotného těla, zda vědomou existencí zesnulé osoby v ráji (Lk 23:43), zatímco její tělo odpočívá ve spánku podobném smrti (N. T. Wright), nebo zda řekneme, že se tak děje v podobě nesmrtelné duše, která čeká na vzkříšení těla (Katechizmus Katolické církve), by mohlo být hádáním se o slovíčka.

Konečně, já rovněž nemám žádné pojmenování pro vědomý život, ve kterém schválený Kristův následovník po své smrti očekává vzkříšení svého těla.

A z tohoto úhlu pohledu – z pohledu mé nevědomosti („vidím, jako v zrcadle, jen v hádance” (1. Kor 13:12)) je také napsáno následujících několik slov o duši.

Ještě k duši

Mnoho křesťanů se domnívá, že když zemřou jako schváleni Bohem k věčnému životu, jejich duše bude přenesena do Boží přítomnosti a jejich život bude nadále pokračovat v nebi. Jak už to bývá, částečně mají pravdu a částečně se mohou mýlit. Jejich život bude v nebi nadále pokračovat, ale forma jejich existence nemusí být v podobě nesmrtelné duše.

Obecně rozšířený křesťanský názor se týká toho, že by v našem těle existovala neviditelná duše, která po skonu těla tělo opouští a pokračuje do nebeských míst. Je třeba říci, že nauka o nesmrtelnosti duše se ve Starém i v Novém zákoně nachází jenom s obtížemi. Nauka, že tělo je špatné, a tudíž vězením pro ušlechtilou duši, která z něj může uniknout, je výlučně řeckého, platonského a ještě později gnostického původu, a proto není biblická.

Když Bible popisuje stvoření člověka, ukazuje, že do připraveného Adamova těla Bůh vdechl život, a potom nazývá živého člověka „živou duší“: „A Hospodin Bůh vytvořil člověka z prachu země, a do jeho chřípí vdechl dech života (heb. *nish-math chay-yim*); a člověk se stal živou duší (heb. *lene phesh chai-yah*).“ – Ge 2:7 (ČSP).

Když Bůh oznamuje, co se stane s lidmi, kteří zahynou v potopě, říká, že zničí „pod nebem všechno tvorstvo, v němž je duch života“. – Ge 6:17 (ČSP). Neříká, že zničí všechno tvorstvo, ve kterém jsou duše. („Duch života“ je překladem hebrejského „ruach chai-iyim“).

A když Bible shrnuje výsledek potopy, čteme: „Všechno, co mělo ve svém chřípí dech ducha života, všechno, co bylo na souši, zemřelo.“ – Ge 7:22 (ČSP)

Hebrejsky je duše *nepshesh*, duch *ruach* a dech *neshamah* a zaměňování těchto pojmů vede k tomu, že se mnozí křesťané domnívají, že v jejich těle existuje duše, která ho po smrti opouští.

Na příkladu Adama se pokusím ukázat, proč si myslím, že tomu tak není.

Adam již byl tělem ve fyzickém smyslu slova, ale chyběl mu život, byl mrtvou hmotou, mrtvým hmotným tělem. Když do něho Bůh vdechl život, výsledkem nebylo pouze oživené hmotné tělo. Celek je vždy více než jenom součet jeho částí. Bible výsledný produkt, který sestával z Adamova původního hmotného těla a nového prvku, Božího dechu, nazývá živou duší neboli **duševním** tělem, tělem udržovaným naživu dýcháním a přítomností životního principu, ducha. Toto duševní tělo, které lze také nazvat živou duší, má Bible na mysli, když na různých místech používá pojmu „duše“. Duše neboli duševní tělo je více než fyzické tělo (to jest souhrn organických a neorganických látek a vody), je to hmotné tělo plus dech a duch – ale je to smrtelné tělo. Duše – duševní tělo – rovná se smrtelné tělo.

Adam nebyl v *bezvědomí*, když Bůh přistoupil k jeho oživení. Adam, směs organických a anorganických prvků a vody, byl *bez vědomí*, neměl *žádné vědomí*, až do okamžiku, kdy Bůh do něj vdechl dech ducha života. Pak se stal živou duší neboli živým člověkem s vědomou existencí; začal si uvědomovat svoji vědomou existenci jako duše.

Duše vzniká spojením hmotného těla a dechu a ducha a zaniká v okamžiku, kdy je toto spojení přerušeno.

Jakmile člověk ztratí dech a v důsledku toho i ducha života, ztrácí vědomí a přestává existovat. Vědomá existence je podle Bible dána dechem a duchem, nikoli duší, a vědomá existence je ztracena tehdy, když dech přestane udržovat v činnosti ducha, který lidské tělo oživuje.

Duše, v níž je život, je existenčním výsledkem dechu a ducha, nikoli příčina své existence. Duše nemá schopnost žít sama o sobě; bez dechu a ducha je mrtvá.

Jinými slovy: duše neboli duševní tělo je viditelné hmotné tělo oživené dechem a duchem. Bez dechu a ducha je duše, která spoluvytváří celek, nazvaný duševní tělo – je integrální součástí tohoto celku, nikoli jednou z jeho částí – mrtvá.

Z výše uvedených textů vyplývá, proč židé neuvažovali v pojmu nesmrtelné duše. Člověk nebo zvíře projevují známky života, protože v nich je duch (*ruach*), ne duše (*neshamah*). Adam (a my všichni po něm), byl živou duší, duševním hmotným tělem, ale neměl duši. Rozhodující je, že životním principem pro Boží stvoření (jak lidí, tak zvířat) nebyla a není duše, ale dech a duch.

Duše je druhotným následkem spojení fyzického těla dechu a ducha. Při smrti duše v podobě člověka nebo zvířete přestává dýchat a duch – nikoli duše – odchází k Bohu, který jej dal. – Kazatel 3:19-21; 12:7.

Jestliže člověka nepřezívá jeho duše, protože žádnou nemá, jak se potom může naplnit slib Ježíše, že víra v něj znamená ničím nepřerušný život v Božím království? V jaké formě pokračuje život dál?

(Pozn: k pohledu na duši jako nesmrtelnou součást lidské osoby viz: „Co je duše? Moje tajemství – moje síla.“ www.rozcesti.org/node/391).

Část šestá

Pavel a nepřerušovaný život „doma u Pána”

Apoštol Pavel toužil po tom, aby mohl odejít z tohoto života, protože pak by byl již s Kristem, což je podle Pavla daleko lepší než žít v přítomném světě. Pavel byl ale rozpolcen. Jednak proto, že uměl žít, uměl se těšit ze života, ať měl hodně nebo málo, protože ve všem cítil, jak ho posiluje Ježíš – Fil 4:11-13. Jak sám napsal ve Filipským 1:21-24, táhlo ho to na obě strany:

„Život, to je pro mne Kristus, a smrt je pro mne zisk. ²²Mám-li žít v tomto těle, získám tím možnost další práce. Nevím tedy, co bych vyvolil, ²³táhne mne to na obě strany: **Toužím odejít a být s Kristem, což je jistě mnohem lepší;** ²⁴ale zůstat v tomto těle je zase potřebnější pro vás.“

Pokud by si Pavel myslel, že odchodem z tohoto života bude následně v období, ve kterém přestane existovat a za několik tisíc let bude vzkříšen, těžko by takový stav popsal jako život s Kristem a jako lepší stav než byl jeho současný pozemský život.

Pavel jednoznačně věřil tomu, že jeho vědomá existence (ať již v podobě „vědomého já” nebo „duše” nebo jinak) nepřestane existovat tehdy, když jeho tělo podlehne smrti.

Pavlova slova Filipským, ve skutečnosti vyjádření jeho nejvnitřnější touhy, jsou závažným důkazem o tom, že ihned po smrti věřící člověk přechází k Bohu a ke Kristu a v jejich blízkosti jeho život pokračuje dál.

Odejít a být s Kristem je jistě mnohem lepší, než být tady na zemi, protože život s ním tam, kde Ježíš nyní je, zcela určitě postrádá komplikace spojené se životem „tady”. Ač ji nevyhledává, smrt je pro věřícího člověka ziskem, protože ten, kdo jednou přijme Krista, přijímá jej s tím, že Kristus je „život”, ať už na zemi nebo na nebi. – Jan 14:6. A znovu:

„Jsme tedy stále plni důvěry, neboť víme, že pokud jsme doma v tomto těle, nejsme doma u Pána – ⁷žijeme přece z víry, ne z toho, co vidíme. ⁸**V této důvěře chceme raději odejít z těla a být už doma u Pána.** ⁹Proto nám také nadevše záleží na tom, abychom se mu líbili, **ať už odcházíme domů** nebo zůstáváme v cizině.“ 2. Kor 5:6-9.

A Pavel, stejně jako Ježíš, Petr, Jan ve Zjevení a pisatel dopisu Efezským, rovněž umísťuje svoji vědomou působnost po ukončení přítomného života do nebe, kde bude žít do té doby, než dojde ke konečnému vzkříšení těla: „**My však máme občanství v nebesích**, odkud očekáváme i Spasitele, Pána Ježíše Krista. ²¹On promění tělo naší poníženosti v podobu těla své slávy silou, kterou je mocen všechno si podmanit.” – Filipským 3:20, 21

Věrní křesťané se tedy nemusí nijak rmoutit ze zjištění, že by snad neměli duši, ve které by po své smrti žili dál.

Na druhou stranu je pravda, že zatímco máme ujištění, že navzdory neexistenci platonské a gnostické duše neumíráme, ale náš život pokračuje dál, Bible neposkytuje mnoho podrobností o tom, jak je takový život v nebeských místech prožíván.

Konečný cíl: nebe nebo nová nebesa a nová země?

Důvod, proč je tak málo o náplni tohoto života řečeno, bude pro mnohé překvapivý, ale je naprosto logický: život v nehmotné podobě v nebi není konečným cílem Boha a Krista vzhledem k jejich poddaným, život v nebi není to, proč je nám dnes nabízeno Boží království. Konečným cílem Božího království je vzkříšení, to jest přeměna lidského těla v tělo nesmrtelné – účast na Boží, a nyní také již Kristově, nesmrtelnosti – a účast na správně přeměněné (ne zničené, ale obnovené) zemi. – 1. Korintským, 15; Zjevení 21:1-4.

Tom Wright, další přední anglický teolog, rozebírá výše uvedené myšlenky v knize „*Zaskočen nadějí: Nové zamýšlení nad nebem, vzkříšením a posláním církve*”.

Podle Wrighta lze život, ve kterém se teď nacházejí věrní křesťané, kteří zemřeli od doby Ježíšova vzkříšení, označit jako období, které předchází závěrečnému vzkříšení z mrtvých. *Vzkříšení je tedy podle něj životem po životě, který následuje po smrti.* V životě, který následuje po smrti, se živí křesťané nacházejí ve stavu, který Ježíš označil jako ráj. Jak to řekl zločinci, který v něj uvěřil na poslední chvíli: „Amen, pravím tobě: Dnes budeš se mnou v ráji.” – Lk 23:43. Ježíš rájem nemohl myslet návrat do zahrady Eden, protože pak by nesplnil svůj slib. Ani svým výrokem nemohl myslet na vzkříšení zločince. Vždyť sám ještě nebyl vzkříšen; vstal z mrtvých až třetího dne (Lk 9:22; 1. Kor 15:3, 4). Ale oba dva, Ježíš a v důsledku svého pokání i litující zločinec v okamžiku smrti přešli do „ráje”, do vědomého stavu požehnaného odpočinku, ze kterého byl Ježíš vzkříšen třetího dne a litující hříšník je v něm dodnes. A bude v něm tak dlouho, dokud v Božím království nedojede k závěrečnému vzkříšení mrtvých. V tomto požehnaném, vědomém odpočinku jsou také všichni ti, kteří od Kristova vzkříšení přijali jeho nabídku věčného života. Žijí a odpočívají, spočívají v Kristu v Boží náruči a očekávají vzkříšení z mrtvých. Bible někdy přirovnává jejich stav ke spánku. A právem. Zatímco jejich dřívější tělo je mrtvé, rozpadlé, „spí” a není si ničeho vědomo, oni (jejich „já”, jejich „duše”?) při plném vědomí (spánek se v žádném případě přeci nerovná smrti, ale odpočinku) odpočívají v pokojné a radostné jistotě, že v patřičný čas jejich staré, ve smrti spící tělo bude proměněno v tělo nové, které bude podobné přeměněnému tělu Kristovu. – 1. Kor 15:49.

Mohou lidé odpočívající v ráji ovlivnit dění na zemi?

Tom Wright je v tomto ohledu velmi zdrženlivý. Podle jeho chápání biblického textu je zřejmé, že lidé, kteří v nebesích žijí v Kristu s Bohem, se nijak na ovlivňování života těch, kteří dosud žijí na zemi, nepodílejí. Jejich komunikace se odehrává s Ježíšem, případně s Bohem, ale vzhledem k její podstatě (s výjimkou Zjevení 6:9; 8:3) Bible nikde neukazuje, že by se za nás žijící mohli u Boha přimlouvat nebo nám dokonce z vlastní iniciativy pomáhat. Svědectví Bible je o tom, že naším jediným prostředníkem je Ježíš Kristus a v něm a s pomocí Svatého Ducha je každému z nás umožněna Otcova ochrana a přímý přístup k Bohu samotnému. – 1. Tim 2:5, 6; Jan 14:26; 15:26; 16:13.

Poznámka k věčnému soudu

Předmětem mojí úvahy je radostná nabídka věčného života, která je spojená se současnou přítomností Božího království a která dojde konečného výrazu při vzkříšení v nesmrtelných tělech věrných křesťanů a při přeměně a obnově země – to je budoucí projev Božího království při druhém příchodu Ježíše Krista. Není tedy mým cílem v této práci psát o zatracení těch, kteří v průběhu dějin Bohu vytrvale vzdorovali, nyní vytrvale vzdorují a budou vzdorovat do té doby, než přijde konec. Úvaha o pekle – věčném zatracení – si již vyžádala pozornost mnoha jiných autorů, kteří se v současné chvíli rozdělují do tří myšlenkových proudů:

1. zatracení je věčné a při věčném vědomí odsouzených (tradiční přístup);
2. zatracení znamená naprosté zničení vědomé existence (žádné utrpení, důsledkem vzpoury proti Bohu je smrt sama - anihilismus);
3. zatracení neexistuje, Bůh ve své lásce časem všechny přivede do svého království: nelze mu vzdorovat věčně (univerzalizmus).

Budeme-li vycházet z vlastních biblických textů a logického dovozování, zdá se, že tradiční názor (když od něj odmyslíme fantazírování o věčných mukách) má nejvíce váhy. Ti, kteří Boha definitivně za svého života odmítnou (ať již ve svém myšlení nebo ve svých skutečích),

si navždy budou uvědomovat, o co přišli a o co přicházejí a o co ještě přijdou. To myslím bude dostatečným utrpením pro všechny, kdo Boha **za svého života ze svého života** vykáží: věčné vědomí, že to byla **zásadní chyba jejich života**.

Je přitom zcela lhostejno, zda se toto utrpení bude odehrávat v podobě nesmrtelné duše nebo nesmrtelného vědomí. Bez možnosti lidské volby a jejích důsledků by život postrádal jakýkoli mravní normativ. Proto tedy takto Bible:

„Neklamte se, Bohu se nikdo nebude posmívat. Co člověk zaseje, to také sklídí. Kdo zasévá pro své sobectví, sklídí zánik, kdo však zasévá pro Ducha, sklídí život věčný.”
– Galatským 6:7, 8.

A jak říká James Packer ve výše zmíněné knize: Je logické, že opakem věčného života, který je věčnou vědomou existencí, je věčný zánik neboli věčné vědomí Božího zatracení (s. 198-199).

Část sedmá

Boží království a vzkříšení

Ať již máme na mysli vzkříšení Ježíše, nebo následující první a druhé vzkříšení, vždy se jedná o stejný proces, jehož výsledkem je přeměněné, nesmrtelné tělo, tělo, které – na rozdíl od adamovského duševního těla – již více nemůže podlehnout smrti. Pavel proces vzkříšení popisuje ve dvou kapitolách, nejznáměji v 1. Korintským 15, ale ne méně významně i ve 2. Korintským 5. Začněme 2. Korintským 5:1-10:

„Víme přece, že bude-li stan našeho pozemského života stržen, čeká nás příbytek od Boha, věčný dům v nebesích, který nebyl zbudován rukama. ²Proto zde sténáme touhou, abychom byli oděni šatem nebeským. ³Vždyť jen když jej oblékneme, nebudeme shledáni nazí. ⁴Pokud jsme totiž v tomto stanu, sténáme pod těžkým břemenem, neboť nechceme, aby z nás bylo svlečeno naše pozemské tělo, nýbrž aby přes ně bylo oblečeno nebeské, aby to, co je smrtelné, bylo pohlceno životem. ⁵Ten, kdo nás k tomu připravil a dal nám již Ducha jako závdavek, je Bůh. ⁶Jsmo tedy stále plni důvěry, neboť víme, že pokud jsme doma v tomto těle, nejsme doma u Pána – ⁷žijeme přece z víry, ne z toho, co vidíme. ⁸V této důvěře chceme raději odejít z těla a být už doma u Pána. ⁹Proto nám také nadevše záleží na tom, abychom se mu líbili, ať už odcházíme domů nebo zůstáváme v cizině. ¹⁰Vždyť se všichni musíme ukázat před soudným stolicem Kristovým, aby každý dostal odplatu za to, co činil ve svém životě, ať dobré či zlé.“

Pavel naše adamovské, hmotné duševní tělo přirovnává ke stanu, který je v okamžiku smrti stržen. My se tomu bráníme, lpíme na životě, na našem hmotném těle a byli bychom raději, kdybychom nemuseli umřít – a vůbec nemuseli být nazí (v. 3) – a přejeme si, aby přes naše smrtelné tělo rovnou, bez přechodného stavu nahoty, bylo přehozeno tělo nebeské, a tak to, „co je smrtelné, bylo pohlceno životem“.

Tak tomu ale není. Podle Božího rozsudku ke smrti musí dojít. Jakmile se to stane, stan je stržen, už není život v našem hmotném těle. Jakkoli my jsme podle Kristova slibu o věčném životě ani na chvíli nepřestali existovat, v naší vědomé existenci cítíme – vlastně ne cítíme, to není pocit, my jsme nazí – že nemáme žádné tělo! Proto také „sténáme touhou, abychom byli oděni šatem nebeským“, kterým je hmotné, ale nesmrtelné tělo, „pohlčené životem“ (v. 4).

V tomto okamžiku dochází k situaci, která je popsána v prvním a druhém verši 2. Korintským 5 a odpovídá Ježíšovým slovům z Jana 14 o věčných příbytcích u jeho Otce. Věrný křesťan je v Kristu vědomě přítomen u Boha, kde v ráji odpočívá, ale stále pociťuje, že nemá tělo, na které byl zvyklý. Adamovské tělo, stan, ve kterém sténal, již bylo strženo a zanechalo ho nahým, ale „věčný dům v nebesích, který nebyl zbudován rukama“, kolem něj ještě postaven nebyl a on pociťuje svoji nahotu a „sténá touhou, aby byl oděn šatem nebeským“, nesmrtelným tělem.

Vzkříšení znamená, že lidé, kteří je zažijí, budou od tohoto okamžiku nadále existovat v těle, byť v těle proměněném, v těle, jaké měl Kristus po svém vzkříšení, a jaké ostatně má až dosud – Kristus nikdy nepřestal mít tělo, ve kterém se ukazoval svým učedníkům po svém vzkříšení! To je totiž podstata vzkříšení, tělo jiné kvality, které není vázáno omezeními, kterým podléhalo adamovské tělo. Kristus se nemusí zbavit svého vzkříšeného těla, aby mohl být se svým Otcem, a ani se ho nemusí zbavit proto, aby mohl být přítomen s námi – aby v těle mohl být současně se svým Otcem i s námi!

Není totiž pravda, že Boží království může zdědit pouze nehmotné duchovní tělo. Naopak, je to jeden z největších omylů, kterému lidé podléhají: že vzkříšení znamená život v duchovní, nikoli v hmotné podobě.

Vzkříšení znamená vzkříšení v proměněném těle a toto proměněné tělo také zdědí Boží království!

Pavel vysvětluje odlišné kvality těchto dvou druhů těl, adamovského a Kristova vzkříšeného těla, na dvou pojmech, které staví do nesmiřitelného protikladu, a sice na adamovském těle, které označuje jako tělo duševní, *soma psychikon*, a na Kristově vzkříšeném těle, které označuje jako tělo duchovní, *soma pneumatikon*.

Soma psychikon a soma pneumatikon – 1. Korintským 15

Apoštol nejprve obrací naši pozornost k veršům 35 až 41, které začínají otázkou, jíž se tak podrobně zabýváme: „Ale někdo snad řekne: „Jak vstanou mrtví? V jakém těle přijdou?“

Pavel v odpovědi ukazuje, že nejdříve musí dojít ke smrti hmotného adamovského těla, aby vůbec mohlo dojít k jeho následnému vzkříšení v jiné podobě. Používá k tomu znázornění o zasetém zrně, které tím, že je zaseto, „umírá“ jako adamovské tělo a teprve poté z něj mohou vzejít jiné rostliny. Nejde přitom o to, jaká konkrétní rostlina vzejde, jde o kontrast mezi podobou zrna a výsledné rostliny a Pavel tuto myšlenku kontrastu dále sleduje ve verších 38 až 41:

Kontrast mezi jakýmkoli semenem, a tím, co z něj vzejde; kontrast mezi tělem dobytka a ptáků, a tělem ryb; kontrast mezi nebeskými tělesy (těly), a pozemskými tělesy (těly); kontrast mezi tím, jak vypadá slunce a jak vypadá měsíc; kontrast v tom, jak se liší od slunce a měsíce hvězdy a kontrast v tom, jak se každá hvězda liší jiné hvězdy.

Všechny příklady, které zde Pavel uvádí, mají za cíl jednu jedinou věc: vysvětlit, že mezi duševním tělem (*soma psychikon*) a tělem duchovním (*soma pneumatikon*) je nesmiřitelný protiklad, nedají se k sobě přirovnat. Tato myšlenka nesmiřitelného protikladu dvou těl, duševního, adamovského, *soma psychikon* a duchovního, nebeského, Kristova, *soma pneumatikon* je nadále vyzdvížena ve verších 42 až 45 (ČSP):

„Tak je tomu při vzkříšení z mrtvých. Zasévá se v porušitelnosti, vstává v neporušitelnosti“ (v. 42). *Soma psychikon* je porušitelné, *soma pneumatikon* je neporušitelné.

„Zasévá se v potupě, vstává ve slávě; zasévá se ve slabosti, vstává v moci“ (v. 43). *Soma psychikon* je potupné, *soma pneumatikon* je slavné; *soma psychikon* je slabé, *soma pneumatikon* je mocné.

„Zasévá se tělo duševní, vstává tělo duchovní. Je-li tělo duševní, je také tělo duchovní“ (v. 44).

Zaseté *soma psychikon* je porušitelné, potupné, slabé; je to pouhé duševní tělo, ke kterému se již nikdo nikdy nevrátí, ale které bude nahrazeno jako *soma pneumatikon*. Nikoli jako nehmotný duch, ale jako tělo neporušitelné, slavné a mocné, jako hmotné tělo založené ne na principu duše, ale Ducha.

Vzkříšení Ježíše Krista bylo v těle a vzkříšení lidí bude v těle.

„Tak je i napsáno: První člověk, Adam, se stal duší živou, poslední Adam Duchem oživujícím ... A jako jsme nesli podobu pozemského, ponese také podobu nebeského.“ – verše 45 a 49, ČSP.

Podoba nebeského (Krista) byla rozeznatelná, ačkoli se jednalo o jeho již proměněné tělo, které mělo jinou hmotnou povahu než jeho tělo původní (a proto mohl současně projít zavřenými dveřmi a současně být viděn svými učedníky).

Ale Kristovo proměněné tělo, byť s jinými fyzikálními vlastnostmi, stále bylo rozeznatelné hmotné tělo.

Je naprosto zřejmé, že biblická představa vzkříšení nás nevrací do původního adamovského, duševního těla, které by snad bez hříchu mohlo věčně pokračovat dál. Biblickou představou je kvalitativně vyšší úroveň lidského těla – duchovního hmotného těla, pro které jednak neexistují dimenze času a prostoru (Kristus je ve vzkříšeném těle přece zároveň s námi a zároveň s Bohem), ale hlavně představa duchovního hmotného těla, které je živo Duchem a které právě z důvodu naplnění Duchem jako životním principem na rozdíl od adamovského duševního těla již vůbec nemůže podlehnout hříchu a smrti.

Nejde tedy o to, že by podmínkou pro vstup do Božího království bylo odložení hmotného duševního těla a získání jakéhosi nehmotného duchovního těla. Jde o možnost duševního těla vždy zhřešit a naopak nemožnost duchovního těla vůbec kdy zhřešit. Kontrast není mezi hmotným a nehmotným, ale mezi **vždy hříšným a nikdy hříšným**.

Pavel tuto myšlenku nejenom logicky, ale i sémanticky vyzdvihuje ve svém slavném výroku z 1. Korintským 15:50: „Toto vám říkám, bratři, že tělo a krev nemůže být dědicem Božího království ani porušitelné nebude dědicem neporušitelného.” (ČSP)

Soma a sarx

Aby zdůraznil, pro jaké tělo nebude vstup do Božího království možný, Pavel v 50. verši používá pro lidské tělo místo výrazu „*soma*” výraz „*sarx*”:

“touto de phēmi, adelphoi, oti sarx kai aimā basileian theou klēronomēsai ou dunatai oude ē phthora tēn aphtharsian klēronomei.”

“Toto vám říkám, bratři, že tělo (nikoli *soma*, ale *sarx*), nemůže být dědicem Božího království ani porušitelné nebude dědicem neporušitelného.” (ČSP)

Hebrejská Bible nezná rozlišení mezi různými druhy těla, pro které Pavel používá výrazy „*soma*”, případně „*soma psychikon*” a „*soma pneumatikon*” a „*sarx*”. Pro Starý zákon je veškeré tělo „*basar*”, hmotné tělo sestávající z masa a kostí, duševní tělo, které bylo stvořeno Bohem. *Basar* je ale v Novém zákoně Pavlem překládáno a používáno ve dvou termínech, jako *soma* nebo *sarx* s tím rozdílem, že *sarx* má pro Pavla převážně (i když ne vždy) Bohu nepřátelský nádech a obecně hříšný podtext.

Je proto důležité, že Pavel ve svém výkladu vzkříšení rozlišuje nejenom mezi „*soma psychikon*” a „*soma pneumatikon*”, kde „*soma*” má neutrální nádech a rozdíl v kvalitě „*soma*” je daný použitím „*psychikon*”, resp. „*somatikon*”, ale v 1. Korintským 15:50 staví do **protikladu** k „*soma*” výraz „*sarx*”, který zde jednoznačně spojuje se sklonem těla k hříšnému jednání, jenž se protíví Bohu.

Soma může být přeměněno a vzkříšeno, *sarx* nikoli.

Když tedy Pavel říká, že „*sarx*” nemůže zdědit Boží království, a jestliže předtím ukázal, že ani „*soma psychikon*” samo o sobě nemůže zdědit Boží království, vrací nás zpět k Janovi třetí kapitole: zdědit Boží království, být účastníkem na něm může být pouze člověk, jehož zrození ze Svatého Ducha je doprovázeno trvalým vzdorem vůči hříchu a životem podle Božích měřítek.

Výraz „tělo a krev” nemohou zdědit Boží království tak neznamená, že by člověk v Božím království existoval bez těla; nikoli: člověk, lidé schválení pro život v Božím království se v tomto království budou těšit ze *soma pneumatikon*, z nesmrtelného, viditelného těla, které bude podobné Kristovu tělu po jeho vzkříšení. Budou se těšit z těla, jehož nesmrtelná existence nenastane obnovením původního hmotného těla za součinnosti dechu a ducha v novém tělesném projevu duše – staré adamovské duševní tělo v nové podobě – ale ze svého podobou sice dřívějšího, a přece zcela proměněného těla, jehož jediným životním principem bude Boží Svatý Duch.

Adamovské tělo, které se stalo duší, duševní tělo z původní zahrady Eden, tělo, které mohlo podlehnout hříchu, je tak věcí minulosti, tělem kdysi nadaným směrem k nikdy nenaplněné dokonalosti, a proto – na základě Kristovy smrti a vzkříšení – zcela překonané budoucím dokonalým tělem duchovním, na němž již dnes jako účastníci Božího přítomného království máme „závdavek“ v podobě Svatého Ducha, který v nás působí. – 2. Korintským 5:5.

Jak bylo výše uvedeno, „*arrabon*“ neboli *závdavek* může být výstižně přeloženo jako první splátka neboli záloha složená v hotovosti. Proto také nesmrtelnost pro věřící křesťany není teoretickou otázkou budoucnosti. Když kupujeme dům a složíme na něj zálohu v hotovosti, můžeme se do něj nastěhovat okamžitě poté, je náš. S životem v našem domě nemusíme čekat, a také nečekáme, do daleké budoucnosti, až bude zcela splacen. Od okamžiku složení zálohy se náš život odehrává v tomto domě již nyní, ačkoli zcela vyplacen bude až v budoucnosti.

Jestliže Pavel na závěr pasáže o nesmrtelnosti píše, že Bůh nám dal Ducha jako *arrabon* této nesmrtelnosti, pak vyjadřuje, že záloha na nesmrtelnost pro každého jednotlivého křesťana, který se z Ducha narodil, již pro něj byla zaplacená. K jejímu plnému vyplacení dojde až při vzkříšení, ale žijeme v ní již nyní, již dnes.

Zrozením z Ducha nesmrtelná budoucnost začíná dnes. – 2. Korintským 5:1-5.

„Hle, odhalím vám tajemství: Ne všichni zemřeme, ale všichni budeme proměněni, naráz, v okamžiku, až se naposled ozve polnice. Až zazní, mrtví budou vzkříšeni k nepomíjitelnosti a my živí proměněni. Pomíjitelné tělo musí totiž obléci nepomíjitelnost a smrtelné nesmrtelnost. A když pomíjitelné obleče nepomíjitelnost a smrtelné nesmrtelnost, pak se naplní, co je psáno: „Smrt je pohlcena, Bůh zvítězil! Kde je, smrti, tvé vítězství? Kde je, smrti, tvá zbraň?“ – 1. Korintským 15: 51-58

Vzkříšení a nesmrtelná existence na nové zemi a v nových nebesích

Již několikrát jsme naznačili, že konečným cílem Božího království není to, aby lidé „šli do nebe“. Život v nebi, můžeme rovněž říci život v nebeském ráji (Lk 23:43), je dočasnou odměnou pro ty, kteří se prokázali jako věrní, ale je takovým jenom do té doby, než dojde k závěrečnému soudu a k prvnímu a druhému vzkříšení z mrtvých a k vytvoření nových nebes a nové země.

Jaká bude nová země a nová nebesa?

Když se Ježíš zmiňuje o tom, že „v domě jeho Otce je mnoho příbytků“ (řec. *monai*), a že jde k Otci, kam také k sobě vezme své následovníky (Jan 14:1-3), pak slovo, které pro výraz „příbytek“ používá, je řecké *mone*. V tomto případě pak text zřetelně naznačuje pohyb ze země nahoru, ze země do nebe. *Mone* je v téže kapitole použito znovu (Jan 14:23), kde se také jedná o to, že věřící lidé budou s Ježíšem u Otce, ale přitom se zdá, že v tomto případě je směr pohybu opačný, seshora dolů: „Ježíš mu odpověděl: „Kdo mě miluje, bude zachovávat mé slovo, a můj Otec ho bude milovat; přijdeme k němu a učiníme si u něho příbytek.“

Jde tedy o to, že v případě Boha a Ježíše, pokud se rozhodnou s někým být, to nutně nemusí znamenat, že člověk musí někam doslova vystoupit a být v určitém prostoru (například v nebi) jako podmínce, aby byl v Boží přítomnosti. Bůh a Ježíš k němu mohou přijít a učinit si u něho příbytek, ať se takový člověk nachází kdekoli.

Zajímavým je v této souvislosti text z Filipským 3:20: „My však máme občanství v nebesích, odkud očekáváme i Spasitele, Pána Ježíše Krista.“ Filipy jako město byla římská kolonie založená císařem Augustem v 1. století př. n. l., po bitvách u Filip (42 př. n. l.) a Aktia (31 př. n. l.) a město jako takové bylo osídleno vysloužilými vojáky římské armády. Jejich úkolem bylo prosazovat římské náboženství, římskou kulturu a životní styl – Řím jako takový. Jejich

drahocenné římské občanství je tak paradoxně vedlo k tomu, že byli nasazeni vně vlastní římské říše, aby rozšířili její hranice!

To je v současné chvíli právě situace, ve které se nacházejí znovuzrození křesťané: v okamžiku nového narození se stáváme nebeskými občany, jsme zároveň Čechy a Němci a Angličany a Afričany atd. *a nebešťany* – máme dvojí občanství, jedno nebeské a druhé pozemské a momentálně působíme jako nebeští velvyslanci na zemi. – 2 Kor 5:20, 21.

Totéž snadno může platit pro křesťany v budoucnosti– jejich drahocenné nebeské občanství nebude znamenat nebeský důchod, ale práci na přetváření země. Jistě, do určité doby budou odpočívat v nebesích, kam je Ježíš pozval, ale v okamžiku vzkříšení budou v docela jiném postavení. Proto Pavel pokračuje takto: „On promění tělo naší poníženosti v podobu těla své slávy silou, kterou je mocen všechno si podmanit.”- Filipským 3:21. Až se tak stane, v těle podobném tělu Kristovu, vzkříšení křesťané rozhodně nebudou odkázáni na pobyt „v nebesích”.

Posledním, a v pravdě klíčovým textem, který ukazuje, že nebe není konečným cílem, je Zjevení 21:1-3, které je výmluvným svědectvím o tom, že v čase obnovy všech věcí to bude *nebe*, které *sestoupí* shora dolů *k zemi*, a nebe a země se *promění v jediný Boží příbytek* pro všechny:

„A viděl jsem nové nebe a novou zemi, neboť první nebe a první země pominuly a moře již vůbec nebylo. ²A viděl jsem od Boha z nebe sestupovat svaté město, nový Jeruzalém, krásný jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha. ³A slyšel jsem veliký hlas od trůnu: „Hle, příbytek Boží uprostřed lidí, Bůh bude přebývat mezi nimi a oni budou jeho lid; on sám, jejich Bůh, bude s nimi.”

A tak země a nebesa nebudou ani zničeny, ani zachovány, ale splynou v jedno, v němž se v přítomnosti Boží bude odehrávat veškerý život. Jako je žena utvořená pro muže, a muž pro ženu, a ve vzájemném objetí vytvářejí jedno tělo, tak také nebesa a země budou jedním.

Žena pro muže a muž pro ženu a země pro nebe a nebe pro zemi: „A ti dva se stanou jedním tělem”.

Závěr

Věčný Bůh, který je králem všeho stvoření, nikdy nad svým stvořením nepřestal vykonávat svoji královskou moc – země a lidé na ní nikdy nepřestali být jeho služebníky, zcela závislími na projevu jeho dobré vůle vůči nim.

Když se naplnil ustanovený čas, na rozhraní věku přítomného a věku budoucího, Otec poslal svého Syna jako krále obou těchto věků. V Synovi se tak Boží království pro věřící křesťany stalo jak současnou realitou, tak budoucí nadějí.

Jako věřící lidé můžeme do přítomného Božího království vstoupit. S radostí, se kterou jásáme v našich soukromých modlitbách i v církvích, kde se shromažďujeme, žijeme v přítomném Božím království a každý den očekáváme Kristův druhý příchod, budoucí Boží království. V něm užasneme, protože teprve pak se na nás splní, co je psáno, totiž:

„Co oko nevidělo a ucho neslyšelo, co ani člověku na mysl nepřišlo, připravil Bůh těm, kdo ho milují.“ – 1. Korintským 2:9.

Vy, kteří jste Bohu věrní, dobrořečte mu, chvalte jej, mluďte o jeho slavném kralování, promlouvejte o jeho bohatýrské síle a uvádějte ve známost slávu a důstojnost jeho království, které je na věky věků. – Žalm 145:10-13.

Amen a amen.

Literatura

- Ben Witherington III: The New Testament Story, Eerdmans 2004
- Carl E. Braaten: Sin, Death & the Devil, Eerdmans 2000
- Collin Krause: 2 Corinthians, Intervarsitypress, 2000
- Craig G. Bartholomew, Michael W. Goheen: The Drama of the Scripture, Baker Academic, 2004
- George Eldon Ladd: The Gospel of the Kingdom, Eerdmans, 1959
- Hermann Ridderbos: The Coming of the Kingdom, 1962
- J. I. Packer: 18 Words, Christian Focus Publications, 2007
- James Dunn: Beginning From Jerusalem, Eerdmans, 2009
- James Dunn: Jesus Remembered, Eerdmans, 2003
- James Dunn: The Theology of Paul the Apostle, Eerdmans, 2006
- Jan Payne: Smrt, jediná jistota, Triton, 2008
- Leon Morris: 1 and 2 Thessalonians, Intervarsity Press, 1984
- Mark Allan Powell: Jesus as a Figure in History, Westminster JK Press, 1998
- Mary Healy: The Gospel of Mark, Baker Academic, 2008
- N.T. Wright: Surprised By Hope, HarperCollins 2008
- Paul F. M. Zahl: The First Christian, Eerdmans 2003
- Peter Enns: Inspiration and Incarnation, Baker Academic, 2005
- Vaughan Roberts: God's Big Picture, Intervarsity Press, 2002